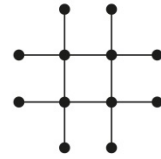

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE
FOR TEOLOGI,
RELIGION OG
SAMFUNN

VID

En enkel sjel går i kirken

En studie av arbeiderklassemenns oppfatning av tilhørighet til Den norske kirke,
i lys av klasse- og kjønnteori

Jakob Gåre

Veileder

Professor Terje Hegertun

VID vitenskapelige høgskole,

MF vitenskapelig høgskole,

AVH5070 Masteroppgave i diakoni (30 ECTS),

August 2022

Antall ord: 23977

Forord

Lite visste jeg da jeg begynte på dette prosjektet hvor utfordrende det skulle bli å komme i mål. Det har vært en reise jeg helt ærlig må erkjenne at jeg har sett fram til å legge bak meg. Desto større grunn til å takke alle som har vært med på den. En stor takk rettes til alle som har vist engasjement for dette prosjektet. Jeg hadde ikke klart det uten dere. Jeg har ikke tall på antall ganger jeg har fått tips eller anbefalinger fra venner og familie på bøker og podcaster jeg burde sjekke ut, og det har ikke vært mangel på engasjerende og dype samtaler knyttet til tematikken. Det har gitt meg grunn til å tro at det jeg har bedrevet tiden på har verdi i en større sammenheng, og dette har vært en kilde til motivasjon for meg.

En stor takk til Oslo bispedømme som hjalp meg å finne en passende menighet til å være subjekt for studien, og takk til de ansatte i menigheten som hjalp meg å finne en gruppe med figuranter, samt lot meg få bruke deres lokaler til fokusgruppeintervjuet. Der har det bare vært hjelpsomhet og trivelige kontaktpunkt fra start til slutt. Takk også til figurantene som var villige til å stille opp og dele så frimodig og ærlig både i gruppeintervjuet og individuelt. Det var hyggelig å bli litt kjent med dere. Jeg håper at jeg har klart å presentere deres erfaringer gjennom denne studien på en måte som er respektabel og representativ.

Til slutt må jeg takke mine to flotte veiledere som har hjulpet meg hvert sitt stykke på veien i prosessen med dette prosjektet. Takk til Daniela Lucia Rapisarda som med stødig ekspertise har gitt meg virkelighetsorientering og hjulpet meg å få fortgang i møte med alt styret som medfølger et empirisk forskningsprosjekt. Takk også til Terje Hegertun som med sin visdom har hjulpet meg å holde perspektiv på de tematiske linjene, og lande en oppgave som forhåpentligvis kan bety noe inn i det diakonivitenskapelige landskapet. Tiden vil vise.

Sammendrag

Det er gjennomgående at det er færre menn enn kvinner som deltar aktivt i kirken og på gudstjenester. Blant menn som går i kirken virker det som om arbeiderklasse menn – menn som ikke har tatt høyere utdanning og som jobber med kroppslige yrker, er dårligst representert. Dette har ført til følgende problemstilling:

Hvilken oppfatning har kirkeaktive arbeiderklasse menn av egen tilhørighet til Den norske kirke, og hvordan belyser dette menns lave deltakelse i kirken?

Jeg har gjennomført en kvalitativ studie av arbeiderklasse menn som tilhører en menighet i den norske kirke, som er lokalisert i Oslo bispedømme, for å besvare problemstillingen. Det er blitt utført fokusgruppeintervju og individuelle intervju med figurantene, samt et intervju med soknepresten i menigheten.

Studiens teoretiske rammeverk består av moderne maskulinitetsteori, og praktiske teologiske teorier om religiøs tilnærming og alminnelig teologi. Studier gjort på arbeiderklasse menn og opplevelser av feminisering i kirken har blitt satt i lys av dette, og summen utgjør et fundament som belyser funnene fra intervjuene.

Figurantene utgjør tilsynelatende en minoritet blant arbeiderklasse menn ved at de trives i kirken, og opplever den som et ankerpunkt for troen og som et sted som rommer hele livet. Forkynnelsen og prestens rolle er den viktigste faktoren ved om de trives i gudstjenesten. Kirken er et middelklasse-domene, og prestens evne til å tette gapet mellom akademisk og alminnelig teologi er avgjørende for at prekenen skal føles aktuell og interessant. Blant figurantene som kjenner minst tilhørighet, synes årsakene å være eksplisitte og implisitte uttrykk for feminisering, som rokker ved figurantenes maskulinitetskonstruksjoner og skaper fremmedfølelse. Dette kommer til uttrykk gjennom feminine holdninger i teologien, et stort antall kvinnelige prester og en sterk venstre-politisk agenda i forkynnelsen. Praktiske arbeidsgrupper som fremmer homososiale relasjoner mellom menn og økt bevissthet rundt maktposisjonen som følger forkynnerrollen er diakonale tiltak som kan imøtekomme problematikken.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1. Tema	1
1.2. Bakgrunn og personlig motivasjon	2
1.3. Forskningsoversikt	2
1.3.1. Menns religiøsitet.....	3
1.3.2. Hvorfor er det så få menn i kirken?	3
1.3.3. Maskulinitet, klasses tilhørighet og tro.....	5
1.3.4. Vurdering av forskningsoversikt.....	5
1.4. Problemstilling og forskningsspørsmål.....	6
1.4.1. Problemstillingens endringsforløp.....	6
1.5. Definisjoner og avgrensninger	7
1.5.1. Mann og kvinne	7
1.5.2. Arbeiderklassemenn	7
1.5.3. Maskulinitet.....	8
1.5.4. Inkluderende fellesskap	8
1.6. Forskningsdesign.....	9
1.7. Valg av kontekst	9
1.8. Avhandlingens disposisjon	9
2. Teori	11
2.1. Kjønnsperspektiver	11
2.1.1. Mannsforskning i utvikling	11
2.1.2. Moderne maskulinitet.....	12
2.1.3. Frykten for å falle i umannlighet.....	13
2.1.3.1. Feminisering i lys av Ekenstams modell.....	14
2.2. Arbeiderklassemenn.....	15
2.2.1. Definisjon.....	15
2.2.2. Valg av utdanning.....	16
2.3. Kategorier for religiøs tilnærming	18
2.3.2. Alminnelig teologi.....	19
3. Metode	22
3.1. Forskningsstrategi.....	22
3.1.1. Diakonivitenskap som forskningsfelt	22
3.2. Utvalg.....	23
3.2.1. Rekruttering	24
3.2.2. Kriterier og begrensninger for fokusgruppen.....	25
3.3. Intervju.....	26
3.3.1. Fokusgrupper	26
3.3.2. Individuelle intervju	27
3.4. Transkribering	28
3.5. Analyse.....	28
3.6. Kvalitet på forskningen	29
3.7. Etikk	30

4. Deskriptiv analyse.....	32
4.1. Innledning.....	32
4.1.1. Presentasjon av figurantene og informanten	32
4.1.2. Generelle observasjoner fra gruppeintervjuet	33
4.2. Figurantenes skildringer	33
4.2.1. Figurantenes bakgrunn	33
4.2.1.1. Valg av karriere.....	33
4.2.1.2. Forhold til skole	35
4.2.1.3. Verdier.....	35
4.2.2. Figurantenes forhold til kirken	37
4.2.2.1. Nåværende aktivitet og engasjement	37
4.2.2.2. Kirkelig bakgrunn og assosiasjoner	39
4.2.2.3. Opplevelse av tilhørighet	40
4.2.3. Figurantenes tro.....	41
4.2.3.1. Gud, liv og død.....	41
4.2.3.2. Barnetroen.....	43
4.2.3.3. Religiøs tilnærming	44
4.2.4. Forkynnelsen og prestens rolle.....	46
4.2.4.1. Livsaktuell forkynnelse.....	46
4.2.4.2. Forkynnelse for enkle sjeler?	47
4.2.4.3. Feminisering og politisering.....	48
4.3. Sokneprestens respons	51
5. Diskusjon.....	54
5.1. Tro og praksis.....	54
5.1.1. Enkel og praktisk – arbeiderklassemenns tro	54
5.1.2. Hva kirken betyr.....	56
5.2. Hvorfor er det få arbeiderklassemenn i kirken?	57
5.2.1. Er kirken bortebane for arbeiderklassemenn?	57
5.2.1.1. Maskulinitetskonstruksjoner hos figurantene	57
5.2.1.2. Forkynnelsen er avgjørende	60
5.2.1.3. Ut å male benker	61
5.2.2. Er forkynnelsen for politisk?	62
5.2.2.1. Kjønn- og klasseforskjeller i politisk stemmegivning.....	63
5.2.2.2. En politisk nøytral kirke?.....	64
6. Konklusjon	66
6.1. Veien videre.....	66
7. Litteratur.....	68
8. Vedlegg.....	72
Vedlegg 1: Godkjenning NSD.....	72
Vedlegg 2: Samtykkeskjema, utvalg 1.....	74
Vedlegg 3: Samtykkeskjema, utvalg 2.....	77
Vedlegg 4: Intervjuguide fokusgruppe.....	80
Vedlegg 5: Intervjuguide individuell, utvalg 1.....	82
Vedlegg 6: Intervjuguide individuell, utvalg 2.....	84

1. Innledning

1.1. Tema

I Den norske kirkes¹ plan for diakoni fra 2010 beskrives inkluderende fellesskap som én av fire kjerneuttrykk for Den norske kirkes diakonale arbeid:

Inkluderende fellesskap er et viktig uttrykk for kirkens medmenneskelige omsorg [...] I dette fellesskapet møtes mennesker av begge kjønn med ulike funksjonsevner, ulik kultur og etnisk bakgrunn. I et inkluderende fellesskap skal den enkelte både se og bli sett.²

Samtidig er det gjennomgående færre menn enn kvinner som er aktive i kirkelige aktiviteter. Tall fra 2008-undersøkelsen til Kifo viser at forholdet mellom kvinner og menn når det gjelder aktiv kirkedeltakelse i Norge i 1991 var 14%/10%, i 1998 11%/8%, og i 2008 var 8%/6%.³ Liknende tendenser fra Kifos undersøkelse finnes også i dag på tvers av kirkesamfunn i flere Vestlige land.⁴ Hvorfor er det slik, og kan kirken gjøre en større innsats for å være et inkluderende fellesskap for flere menn? Selv om både norske og utenlandske studier finner at menn er i fåtall, er det likevel blitt gjort lite forskning på sammenhengen mellom maskulinitet og kristen religiøsitet.⁵

I et intervju med Anne Berit Mathisen i avisen Dagen fra 2015 snakker hun om hvordan kirken oppleves som bortebane for mange menn.⁶ I intervjuet viser hun til sin erfaring som både feltprest og offshore-prest i møte med menn som uttrykker en aktiv tro på Gud og som deltar på gudstjenester når de er i felten eller på arbeid, men som ikke kunne tenke seg å gå i sin lokale kirke når de kommer hjem fra arbeid. Dette har fascinert meg; hva er årsaken til at troende menn som ellers synes å sette pris på et kristent fellesskap ikke føler seg hjemme i sin lokale menighet? I egen erfaring som aktiv deltaker i kirken har jeg også fått det for meg at noen grupper menn kanskje er mindre representert enn andre. Motivert av artikkelen har jeg

¹ Senere også referert til som Dnk

² Den norske kirke (2010)

³ Botvar & Schmidt (2010), s.187

⁴ se: Davis (1987 & 2017), Kvam (2018), Lummis (2004), Yocum (1997)

⁵ Kvam (2018), s.8

⁶ Gudvangen 2015

dannet en hypotese at det blant menn kan være en sammenheng mellom valg av yrkesfaglig utdanning og lav opplevelse av tilhørighet til kirken. Oppsummert lurer jeg på om én måte å kategorisere disse mennene på er å finne i spennet mellom kjønnteori og klasseteori.

1.2. Bakgrunn og personlig motivasjon

Jeg har vært aktiv i kirken så lenge jeg kan huske, og vært i en posisjon der jeg har fått innsikt i et bredt spenn av ulike menigheter og kirkesamfunn. I gjennom årene med kirkedeltakelse har jeg etter hvert fått inntrykk av at gutter og menn gjennomgående er i mindretall, med få unntak. Dette samsvarer med tallene. Jeg har også hatt venner og bekjente opp igjennom som beskriver seg selv som troende, men som etter mitt skjønn ikke har vært aktive i menighet, og som jeg personlig heller ikke kunne sett for meg ville vært komfortabel om de ble invitert med. Gjennomgående for flere av dem er at de er gutter eller menn som er mer «tradisjonelt» maskuline og som har tendert mot yrkesfaglig utdanning og fysisk arbeid, eller hatt et ønske om å jobbe seg til karriere heller enn å studere på høyere nivå.

At det er færre menn enn kvinner i kirken er ikke noe nytt, men har forekommet i store deler av den globale kirken over århundrer. Det er ikke nødvendigvis heller et mål for meg at denne studien skal bidra til at det en dag blir like mange menn som kvinner i kirken. Om det derimot finnes menn som er troende, som egentlig kunne tenkt seg å være delaktig i et kristent fellesskap, men som ikke føler seg hjemme i sin lokale menighet, anser jeg det som problematisk. Da mener jeg det er kirkens anliggende å imøtekomme behovet disse mennene sitter med. For det første fordi en av selve grunnpilarene til det diakonale arbeidet i Dnk handler om å tilrettelegge for inkluderende fellesskap. For det andre fordi det vil være en velsignelse. Ikke bare for deres del, men også for kirken, gjennom å la deres perspektiver og erfaringer berike og utfordre kirkens uttrykk. Etter å ha intervjuet noen av mennene som *har* funnet seg til rette i kirken er det min vurdering at dette er noe kirken ville hatt godt av.

1.3. Forskningsoversikt

I de neste avsnittene vil jeg gi en oversikt over forskning og undersøkelser som er blitt gjort på feltet tilknyttet menns religiøsitet, menns lave deltakelse i kirken, og forskning på forholdet mellom maskulinitet, klassetilhørighet og tro. Ingebrikt Kvam har skrevet en masteravhandling ved MF vitenskapelige høgskole fra 2018 som også handler om hvorfor det

er få menn i kirken, og rører med det innom mye av det som vil bli tematisert i denne studien. Kvam har gjort en grundig jobb med å danne en forskningsoversikt,⁷ og det har fungert som utgangspunkt for min egen – særlig forskningen knyttet til menns lave deltakelse i kirken.

1.3.1. Menns religiøsitet

Religiøsitet blant menn er et lite utforsket tema innen religionsforskning. Som flere av referansene jeg kommer innom i avsnittene under også problematiserer, har man lenge tenkt at menn er mindre religiøse enn kvinner. Denne tendensen har vokst fram samtidig som man har opplevd en økt feminisering av kirke og religion i vestlige land i løpet av 1800-tallet.⁸ Motstemmer til teorien om feminisering trekker fram nettopp at menns religiøsitet er et tema det finnes utilstrekkelig kunnskap om.⁹

I nyere tid har flere kommet på banen med teorier knyttet til menns religiøsitet. G. W. Allport utviklet i 1950 en teori hvor han fordelte religiøs tilnærming i to kategorier: indre motivert religiøsitet (intrinsic religiosity) og ytre motivert religiøsitet (extrinsic religiosity).¹⁰ Indre motivert religiøsitet vektlegger mening og livsmotivasjon, mens ytre motivert religiøsitet er opptatt av de konkrete godene som følger av å delta i religiøse aktiviteter.¹¹ Batson et al. introduserer en tredje kategori til denne modellen i «Religion as a quest», som heller enn å fokusere på hva målet for religiøsiteten er, vektlegger verdien av å stille spørsmål til ortodokse svar og å konfrontere vanskelige eksistensielle spørsmål.¹² Sosiologene Edward Thompson og Kathryn Remmes tok i 2002 for seg modellen med disse tre kategoriene og vurderte dens korrelasjon til maskulinitet. Dette blir videre redegjort for i teorikapittelet, da det er en del av studiens teoretiske rammeverk.

1.3.2. Hvorfor er det så få menn i kirken?

Til denne tematikken bruker jeg som nevnt forskningsoversikten til Ingebrikt Kvam som utgangspunkt.¹³ En todeling av forklaringsmodeller innen det som har blitt beskrevet som en feminisering av kirken nevnes hos flere, blant annet hos religions-sosiologen Adair Lummis.

⁷ Kvam (2018), s.3

⁸ Welter (1978)

⁹ Blaschke (2008), s.23

¹⁰ Allport (1950)

¹¹ Thompson & Remmes (2002)

¹² Batson et al. (1991a, 1991b og 1993)

¹³ Kvam (2018), s.3-9

Hun beskriver hvordan debatten har pågått over hvorvidt tilbedelsen er feminisert på grunn av at 1) kvinner av ulike årsaker har vært i flertall på gudstjenestene og gradvis styrt kirkene i favør det feminine, eller 2) at uttrykket på tilbedelsen og utformingen av gudstjenesten er mer tiltrekkende for kvinner enn for menn, da det appellerer mer til personer som er mer emosjonelle, omsorgsfulle, åndelige og fellesskapsorienterte, hvilket er tradisjonelt feminine egenskaper.¹⁴

Professor i sosiologi og samfunnsgeografi Inger Furseth legger fram to teorier for å forklare kvinners høye religiøse deltakelse, som kan gi grobunn for Lummis' første forklaringsmodell. Den første er basert i teorier om kjønnsrollesosialisering og den andre i strukturelle lokaliseringsteorier. Kjønnsrollesosialisering baserer seg på en konstruktiv kjønnsforståelse og handler om at kvinner er tillært feminine verdier som gjør dem tilbøyelig for å søke kirkelig deltakelse.¹⁵ Strukturelle lokaliseringsteorier handler om at kvinner historisk oftere har vært hjemme med barna mens menn har vært ute på arbeid, og at dette kan være en årsak til at menn deltar mindre på gudstjenester.¹⁶ Flere referanser, deriblant Olaf Blaschke nevner en utbredt hypotese om at menns økte aktivitet utenfor hjemmet da de var på arbeid utsatte dem for økt press fra sekulær innflytelse, som har medført lavere kirkedeltakelse fra menn.¹⁷ Den australske sosiologen David A. De Vaus har senere avvist denne teorien og viser til at det tvert imot er menn som ikke var i arbeid som bidro mest til menns lave oppmøte i kirken,¹⁸ mens sosiologkollega Ellen M. Gee få år senere gjenskapte forskningen til De Vaus i Canada og fant at det likevel var delvis støtte til hypotesen.¹⁹

Lummis' andre forklaringsmodell har begrenset med forskning i Norge, men har blitt forsket på i USA.²⁰ Den amerikanske teologen Dennis Edward Yocum gir støtte til teorier om strukturell lokalisering, og nevner hvordan menn i USA ble trukket til fabrikkene under den industrielle revolusjon og at dette gjorde de mindre involvert i oppdragelsen av barna og familiens religiøse liv.²¹ Men han trekker også fram at kirken ofte blir oppfattet som feminin

¹⁴ Lummis (2004), s.404

¹⁵ Furseth & Repstad (2003), s.230

¹⁶ Ibid., s.230

¹⁷ Blaschke (2008), s.23

¹⁸ De Vaus (1984)

¹⁹ Gee (1991), s.267

²⁰ Kvam (2018), s.5

²¹ Yocum (1997), s.9

blant menn. Dette gjelder både inntrykket av kirken i seg selv, men også presteskapet.²² Dette baserer han blant annet på forskning av Woody L. Davis, som utførte en studie i 1986 hvor han konstruerte en liste med ord der noen var assosiert med feminitet og andre med maskulinitet. Forskningsdeltakerne ble bedt om å sortere ordene etter hvilke som kategoriserte en god kristen, og hvilke som ikke gjorde det. Resultatet viste at inntrykket av kristne blant kirke-uvante menn er overveldende feminint, og flere av dem uttrykte at kirken var «umannlig».²³

Et viktig og tidsaktuelt norsk bidrag til dette feltet kommer fra den tidligere nevnte Ingebrikt Kvam som skrev masteravhandlingen *Hvorfor er det så få menn i kirken?* ved MF i 2018. Kvam intervjuer kirke-uvante konfirmantfedre ved en menighet i Borg bispedømme om deres erfaringer knyttet til kirken, i lys av maskulinitetsteori. Funnene hans viser den viktige rollen presten spiller for mennenes opplevelse av om gudstjenesten er god eller dårlig. Informantene setter mer pris på mannlige enn kvinnelige prester, og er generelt opptatt av at kirken er *akseptabel*, at man kan stå inne for det man gjør.²⁴

1.3.3. Maskulinitet, klassetilhørighet og tro

I sitt kapittel i antologi-verket *Kristen Manlighet*, skriver Anna Prestjan om spriket mellom de tradisjonelle mannsidealene til bonde- og arbeiderklassen og de kristent inspirerte mannsidealene til den dannede borgerligheten som fant sted i Norden på 1800-tallet og tidlig 1900-tallet. Hun beskriver hvordan presten – som tilhørte den dannede borgerligheten, nærmest stod i spagat mellom disse motstridende mannsidealene. Menn med «intellektuelle» yrker, slik prester tilhørte, ble ansett som mindre mannlige, da maskulinitet hang sterkt sammen med kroppslighet og egenskaper som fysisk styrke, aggressivitet og handlingskraft.²⁵

1.3.4. Vurdering av forskningsoversikt

Jeg har nå redegjort for forskningen som har blitt gjort på feltet knyttet til oppgavens tematikk. Noe viser seg relevant for å analysere og diskutere funnene fra intervjuene, og vil derfor bli videre redegjort for i teorikapittelet. Dette gjelder da særlig Lummis' andre

²² Ibid., s.68

²³ Davis (2017), s.11-12

²⁴ Kvam (2018), s.68-69

²⁵ Prestjan (2008), s.162-163

forklaringsmodell, om uttrykket på gudstjenesten og tilbedelsen, og inntrykket det gir til menn. Woody L. Davis' bidrag blir nyttig når feminisering vurderes opp i mot maskulinitetsteori senere i studien. Jeg vil til motsetning fra Kvam også vurdere menns religiøsitet som bakteppe for å forstå deres erfaringer. Teoriene om religiøsitet til Thompson & Remmes blir et viktig rammeverk for å forstå hvordan figurantene forholder seg til egen tro og hvilke formål kirkelig aktivitet dermed tjener for dem.

1.4. Problemstilling og forskningsspørsmål

Med denne studien søker jeg å besvare følgende problemstilling:

Hvilken oppfatning har kirkeaktive arbeiderklassemenn av egen tilhørighet til Den norske kirke, og hvordan belyser dette menns lave deltakelse i kirken?

Dette vil jeg gjøre med utgangspunkt i følgende forskningsspørsmål:

Hvilken rolle spiller kombinasjonen av klassetilhørighet og kjønnsforståelse inn i arbeiderklassemenns erfaringer av å bli inkludert i kirken?

Hvor godt tilrettelagt er gudstjenester i Den norske kirke for arbeiderklassemenn?

Hvordan kan diakonale arbeidere i Den norske kirke tilrettelegge for at arbeiderklassemenn blir bedre inkludert?

1.4.1. Problemstillingens endringsforløp

Et viktig forbehold for studien er hvordan eksterne faktorer har endret omfanget av problemstillingen i løpet av forskningsprosessen. Det er naturlig når man forsker empirisk på menns lave deltakelse i kirken at man intervjuer menn som ikke deltar aktivt i kirken som kunne gjort det under andre omstendigheter. Det er også dette som opprinnelig var målet for studien. Den opprinnelige planen var å ha to fokusgrupper hvor den ene bestod av arbeiderklassemenn som var aktive i den norske kirke, mens den andre ikke var det. I løpet av prosessen ble det derimot klart at jeg ikke hadde kapasitet til å gjennomføre den originale planen, og av hensyn til dette ble problemstillingen gradvis endret til å fokusere på erfaringene til de kirkevante arbeiderklassemennene. En grundigere utredning av endringer knyttet til utvalg blir gjort i kapittel 3, Metode.

1.5. Definisjoner og avgrensninger

Nå som en problemstilling og påfølgende forskningsspørsmål er etablert er det viktig å gi gode rammer for hva denne studien er og ikke er. Dette vil jeg gjøre ved å definere sentrale begreper som brukes mye i oppgaven, og samtidig avgrense hvilke sider av denne tematikken studien vil fokusere på og hvilke som vil nedprioriteres.

1.5.1. Mann og kvinne

Ettersom studien er opptatt av kjønn er det viktig å avklare at når studien snakker om menn og kvinner, så er det med utgangspunkt i de genetiske kjønnene. Kjønnskromosompar bestående av X- og Y-kromosom utgjør det genetiske kjønn til en person, XY for menn og XX for kvinner.²⁶ Denne studien tar ikke stilling til debattene knyttet til transseksualitet og kjønnsinkongruens, og heller ikke hvorvidt personer som i denne studien ville inngått i kategoriene genetisk mann eller genetisk kvinne identifiserer seg som et annet kjønn. Grunnlaget for avgrensningen handler om at det er disse genetiske kategoriene man baserer forskning på kjønns-ubalansen i kirken på. Studien tar heller ikke stilling til personer som faller innenfor kategorien intersex – personer født med kjønnskjenntegn som ikke samsvarer med verken mannlig eller kvinnelig kjønn.²⁷ Målet med studien er ikke å sammenligne menn med kvinner eller andre kjønnskategorier, men å beskrive og utforske menns erfaringer.

1.5.2. Arbeiderklassemenn

Forrige punkt har allerede etablert hva en mann er, så når kategorien *arbeiderklassemenn* skal defineres, er det hva ordet «arbeiderklasse» gjør med begrepet for å skille det sosiokulturelt fra andre menn som blir relevant. En teori av John Goldthorpe kategoriserer arbeiderklassen som personer i yrker med lave krav til utdanning. Dette blir også den primære markøren for definisjonen som studien anvender. Goldthorpe skiller også mellom kategoriene *rutinefunksjonærer* og *arbeidere*, hvorav arbeider-kategorien er særlig mannsdominert.²⁸ Dette vil bli grundigere redegjort for i kapittel 2, Teori.

²⁶ Heiberg (2021)

²⁷ Benestad & Grasmø (2022)

²⁸ Goldthorpe (1987)

1.5.3. Maskulinitet

Studien benytter seg av Michael Kimmels forståelse av maskulinitet, og bruker teori fra Claes Ekenstam og Jørgen Lorentzen som har kontekstualisert denne modellen inn i en nordisk sammenheng. Modellen vektlegger den dynamiske relasjonen mellom mannligheter og umannligheter, og hvordan forståelsen av maskulinitet dannes gjennom dette. Mannlighet måles alltid opp i mot det som regnes som umannlig, og menn – i frykt for ikke å føle seg mann nok – vil kjempe for å oppnå mannlighetsidealene i sin kulturelle kontekst. Idealet kan skifte, og derfor vil kampen for å bevise sin mannlighet vare livet ut. Frykt for å falle i umannlighet motiverer mange menn til å forsøke å være maskuline, og «feminisering» vil oppleves som en trussel, da det ofte beskriver det som oppleves umannlig.²⁹

1.5.4. Inkluderende fellesskap

Et viktig spørsmål å adressere i denne studien er hvordan man definerer inkluderende fellesskap. Inkluderende fellesskap er i denne studien forstått som et fellesskap organisert i kirkelig regi, som evner å favne om ulike mennesker. Som det står i Den norske kirkes diakoniplan:

Gode fellesskap gir alle mulighet til både å yte og å ta i mot. De har plass til mangfoldet og sørger for at ingen faller utenfor.³⁰

Hovedvekten av forskningen som viser til menns lave deltakelse i kirken retter søkelyset på gudstjenestene. En utfordring med dette er at det ikke er sikkert at gudstjenestefellesskapet er kirkens beste arena for å nå mennene som studien ønsker å fokusere på, mens alternative fellesskap som for eksempel en handarbeidsgruppe kanskje bedre evner å inkludere disse. Når oppgaven likevel ender med å ha sin hovedvekt av fokuset på gudstjenestene er det fordi informantene selv uttrykker at deres primære kirkelige engasjement finner sted der, og at kvaliteter ved gudstjenesten er avgjørende for deres delaktighet. Likevel nevner figurantene andre fellesskap og forhold til kirken som de deltar i, og disse vil drøftes i kapittel 5, Diskusjon.

²⁹ Ekenstam (2007), s.173-178

³⁰ Den norske kirke (2010), s.18

1.6. Forskningsdesign

For å besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene har det vært naturlig å velge semistrukturerte intervju av arbeiderklassemenn, som jeg har rekruttert gjennom å samarbeide med en menighet i Oslo bispedømme. Det er utført gruppeintervju og enkeltintervju av mennene, samt et intervju med soknepresten i den samme menigheten. Teorien brukt i avhandlingen har delvis vært med på å informere spørsmålene som har blitt stilt, og delvis blitt valgt etterpå med utgangspunkt i intervjuene.

1.7. Valg av kontekst

Selv om menns lave kirkedeltakelse skjer på tvers av kirkesamfunn, har jeg med denne studien valgt å fokusere på Den norske kirke som kontekst. Dette er grunnet noen ulike årsaker; 1) det er det kirkesamfunnet med høyeste medlemstall i Norge; 2) de fleste nordmenn er medlem i Dnk;³¹ og 3) problemstillingen tar utgangspunkt i Den norske kirkes plan for diakonis punkt om inkluderende fellesskap, og Dnk har et mål om å være inkluderende for alle sine medlemmer. Det er likevel et håp om at mennenes skildringer kan ha nytteverdi også for andre kirkesamfunn.

Studien er gjennomført i en menighet i Oslo bispedømme og er bevisst valgt med utgangspunkt i at menigheten er lokalisert i et område med en høy andel beboere som tilhører arbeiderklassen. Dette var for å øke sjansene for å finne figuranter med de egenskapene og kvalifikasjonene som er relevante for utvalget i studien. Karakteristisk for menigheten og området rundt er at det rommer en betydelig andel kirker, både innad i menigheten, men også i området rundt. Dette er aktuelt fordi noen av figurantene har vært innom flere av disse, og deres skildringer er hentet fra erfaringer utover kirkene som er assosiert med menigheten figurantene selv tilhører.

1.8. Avhandlingens disposisjon

I dette første kapittelet har jeg introdusert og redegjort for oppgavens tematikk, gitt et bilde av forskningsoversikten rundt tematikken, formulert og forklart forskningsspørsmålene, sentrale begreper og forskningsdesignet som avhandlingen vil formes etter. Nå vil jeg redegjøre for avhandlingens disposisjon for de følgende kapitlene. I kapittel 2, *Teori* vil jeg redegjøre for

³¹ Den norske kirke (2021)

teorien som er anvendt i studien og som funnene fra intervjuene vil drøftes opp imot. I kapittel 3, *Metode* vil jeg beskrive oppgavens metodiske tilnærming, hvordan intervjuprosessen ble gjennomført og hvordan dataen behandles og analyseres. I kapittel 4, *Deskriptiv analyse* redegjøres og systematiseres skildringene fra intervjuene, mens kapittel 5, *Diskusjon* vil drøfte og vurdere funnene inn imot teorigrunnlaget, før jeg kommer med noen konkluderende bemerkninger i kapittel 6, *Konklusjon*. Kapittel 7 og 8 er *litteraturliste* og *vedlegg* respektivt.

2. Teori

Teorien som presenteres i denne delen består av sentral teori på feltet knyttet til mannsforskning, et forsøk på å definere arbeiderklassemenn og en modell for menns religiøsitet. Teorien er valgt som en kombinasjon av forhåndsantakelser gjort knyttet til relevans ovenfor problemstillingen, og på grunnlag av sin aktualitet knyttet opp til figurantenes skildringer. I dette kapittelet introduseres og redegjøres teoretiske modeller som vil utgjøre rammeverket for diskusjonen av forskningsfunnene. Dette teoretiske rammeverket vektlegger perspektiver som søker å forklare hvordan mennenes kjønn og klassetilhørighet preger deres tankeverden, og hvordan dette påvirker deres erfaringer av kirken.

2.1. Kjønnsperspektiver

2.1.1. Mannsforskning i utvikling

Moderne mannsforskning skjøt fart på 1980-tallet og har sitt utgangspunkt i feministisk forskning. Dette betyr at mye av den originale forskningen ble formulert med utgangspunkt i kvinners kamp for likestilling mellom kjønnene.³² R. W. Connells *Masculinities* fra 1995 er regnet som en av de viktigste bidragene til mannsforskning. Et av nøkkelbidragene er forståelsen at det finnes mange ulike maskuliniteter. Det er altså ikke bare én maskulinitet som alle menn har, men mange ulike måter å være mann på, som kan variere fra kultur til kultur, mellom ulike tidspunkt i historien, i løpet av en manns liv, og mellom menn i samme kultur.³³

I den feministiske mannsforskningen har menns *makt* vært et sentralt fokusområde, som har spilt en viktig rolle oppimot menns maktmonopol i sentrale samfunnsposisjoner i store deler av verden, gjennom flere århundrer. Kjønnsforsker Jørgen Lorentzen bemerker at dette perspektivet følger et Marxistisk tankesett hvor menn betegnes som den dominerende klassen og kvinner blir betegnet som underordnet mannen. Han poengterer viktigheten et slikt perspektiv har hatt for å forstå kvinners posisjon og hvordan det må skje endringer for å forbedre deres sosioøkonomiske situasjon, i kampen for likestilling mellom kjønnene. Samtidig er det flere viktige perspektiver både på menn, maskuliniteter og makt som denne Marxistisk-inspirerte oppfatningen ikke rommer. Michael Kimmel poengterer at mange menn

³² Johansson (1998), s.7

³³ Lorentzen (2011), s.112

ikke føler seg mektige i det hele tatt, tvert i mot føler mange seg maktesløse.³⁴ Dette tar i betraktning individuelle menns strukturelle og emosjonelle status. Lorentzen hevder at majoriteten av menn i verden i dag ikke er særlig mektige, og følelsesmessig kan de føle seg både mektige, maktesløse og marginaliserte samtidig.³⁵

2.1.2. Moderne maskulinitet

Nyere forskning på menn har fått et uttrykk gjennom Michael Kimmel, mens blant annet Claes Ekenstam og Jørgen Lorentzen har kontekstualisert Kimmels forskning inn i en nordisk kontekst. Før mer spesifikke modeller som brukes i denne studien redegjøres for, vil jeg legge fram en oppsummering av moderne mannsforsknings perspektiver på maskulinitet. Dette har utgangspunkt i artikkelen *Masculinity, power and change* av Jørgen Lorentzen som redegjør for de sentrale nøkkelpunktene.³⁶ Disse punktene utgjør konsensus på maskulinitet og mannlighet blant forskere i dag.

Menn er ikke nøytrale, objektive vesen. I en historisk sammenheng har menn blitt regnet som ukjønnete – som representanter for sannhet og objektivitet.³⁷ Nå tenker man derimot at menn er kjønnete vesen på samme måte som kvinner har blitt regnet som det; med interesser i lys av sitt kjønn; utsatt for – og utøvere av – makt på grunn av sitt kjønn. *Maskuliniteter er i flertall*, som Connell dokumenterer.³⁸ Et annet punkt som man i historisk sammenheng har forlatt er forståelsen om maskulinitet som en enhetlig størrelse som alle menn innehar. Menns holdninger og handlinger er svært varierte mellom kulturer, historiske perioder, perioder i en mans liv og mellom menn i samme tid og kultur. Man bør derfor snakke om maskuliniteter i flertall, og varianten eller forståelsen av maskulinitet man opererer med vil være bundet til en spesifikk kontekst. Samtidig *er maskuliniteter ofte kollektive oppfatninger*, eller stereotyper, og det viser seg at en felles forståelse av maskulinitet med en større gruppe styrker menns selv-forståelse. Disse stereotypene forstås som maskuline idealer, som settes opp i antagonistiske forhold til mot-typer og måles opp imot disse mot-typene. Akkurat dette utbroderes nærmere i neste underkapittel, da det utgjør grunnlaget for Ekenstams modell på maskulinitet som er sentral i denne studien.

³⁴ Kimmel (2000), s.93

³⁵ Lorentzen (2011), s.114

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid., s.111

³⁸ Connell (1995)

Maskulinitet er ikke en identitet. Det finnes ikke noen maskulin rolle eller essens som man kan tillegge noen som en identitet. I stedet beskrives maskuliniteter i relasjon til hvordan menn opptrer med utgangspunkt i stereotyper og ideologier om menn som er rådende for den spesifikke kulturelle konteksten. Prosjektering av maskuliniteter (*performance of masculinities*) er altså definert som dette – hvordan menn ser seg selv som menn i en definert kontekst.³⁹ Likevel er det *ikke bare menn som er maskuline*. Selv om det kan være naturlig å tenke at det bare er menn som er bærere av maskuline trekk og væremåter, kan også kvinner praktisere ‘kvinnelige maskuliniteter’. På samme måte kan menn praktisere mannlig feminitet, og dette viser at maskulinitet og feminitet ikke nødvendigvis må forstås som motsetninger, men – som Lorentzen kaller det: et kontinuum med mange muligheter og forskjeller.⁴⁰ I forlengelsen av dette er et annet punkt at *maskulinitet ikke er en-dimensjonalt*. Kjønn er komplekse og dette gjelder også for menn. Det er godt mulig å ha sterke maskuline trekk på et område og samtidig være svært feminin på et annet.

Det siste punktet er at menn i sosiokulturell forstand ikke er *født* menn, men *formes til menn*, *hvilket betyr at de kan endres*. Dette baserer seg på feminismens grunnlegger Simone de Beauvoirs teori om hvordan kvinner blir kvinner gjennom sosialisering, og innebærer at dette samme prinsippet gjelder for menn.⁴¹ I akkurat dette tilfellet når man snakker om at man ikke er født, men formes, er det ikke snakk om genetiske kjønn, men den gjeldende kulturelle oppfatningen av hva det vil si å være mann eller kvinne. Ettersom atferd er tillært gjennom sosialisering kan det også avlæres, hvilket betyr at atferd kan endres. Dette åpner opp for å reflektere kritisk over holdninger tilknyttet kjønnsroller som kan være usunne, og som burde revurderes normativt.

2.1.3. Frykten for å falle i umannlighet

Der maskulinitet både internasjonalt og i Norden lenge har vært definert utfra R. W. Connells hegemoniske maskulinitetsforståelse, har man altså i nyere tid basert seg på en moderne forståelse med basis i dynamikken mellom uttrykk for mannlighet og umannlighet. For denne dynamikken er det en forutsetning at den rådende maskuline stereotypen konstrueres utfra sitt forhold til mot-typer. Mot-typene kan være uttrykk for kvinnelighet, men også andre former

³⁹ Lorentzen (2011), s.112

⁴⁰ Ibid., s.112

⁴¹ De Beauvoir (1959)

for mannlighet, inkludert umannlighet – som er mindre verdsatte eller diskvalifiserende former for mannlighet. Menn søker å opprettholde sin forståelse av mannlighet i sitt liv, og motiveres da i stor grad av frykten for å falle i umannlighet, slik Claes Ekenstam beskriver det. Dypest sett er det en frykt for å miste kontroll. Å oppnå og opprettholde mannlighet er en kontinuerlig prosess.⁴² Den samme dikotomien som her beskrives i forholdet mellom mannlighet og umannlighet finnes også mellom kvinnelighet og ukvinnelighet, men er ikke et fokus hverken hos Ekenstam eller i denne studien.⁴³

Relasjonen mannligheter har til umannligheter er sentral for opprettholdelsen av hva mannlighet er, ofte mer enn relasjonen mellom menn og kvinner. Femininitet spiller ofte en viktig rolle i å beskrive hva som gjør en mot-type umannlig. I disse tilfellene beskriver Ekenstam hvordan det umannlige og det kvinnelige sammenfaller. For eksempel kan enkelte menn bli kalt «kjerringer» av andre menn, samtidig vil betydningen av ordet være noe annet enn om man kaller en kvinne det samme.⁴⁴ Det er viktig også å være tydelig på at femininitet og umannlighet ikke er synonymt. Selv om noe som oppfattes umannlig ofte beskrives med feminine trekk, er ikke alt som er feminint umannlig eller vice versa. Dette blir gjort tydelig av det neste poenget: hva som regnes som mannlig og umannlig varierer mellom samfunnslag.⁴⁵ Skillet mellom borgerlighetens mannsideal og arbeidermannlighet som blant annet Anna Prestjan dokumenterer stikker fram som et særlig aktuelt eksempel.⁴⁶ Menn med ukroppslige/intelligente yrker vil i større grad være komfortable med å inneha feminine trekk uten å tenke på dette som umannlig, der arbeiderklassen potensielt *vil* oppleve det som dette.

2.1.3.1. Feminisering i lys av Ekenstams modell

Det som blir klart i lys av forrige underkapittel og Ekenstams modell, er at feminisering ikke først og fremst handler om at kirken blir mer feminin (selv om det også kan være dette), men at den oppleves mer *umannlig*. Woody L. Davis, som ble nevnt i forskningsoversikten i innledningskapittelet, setter ord på begrepet feminisering på en måte som er relevant for studien og for figurantenes beskrivelser.

⁴² Ekenstam (2007), s.173-174

⁴³ Ibid., s.176

⁴⁴ Ibid., s.176

⁴⁵ Ibid., s.178

⁴⁶ Prestjan (2008), s.162-163

Slik Davis oppdaget gjennom sin studie av menn, oppleves kristendom og kirken blant kirkevante menn i USA som overveldende feminin. Davis lister opp materialisme, inntrykk av at kirken er irrelevant og hyklersk som ulike grunner til at mennesker ikke går i kirken i USA. Det er derimot unikt hos menn at de i tillegg har et inntrykk av at kirken er feminin, og Davis nevner hvordan flere beskriver kirken som umannlig. I dette tilfellet blir Davis sin studie et konkret eksempel på Ekenstam og Kimmels teori om frykten for å falle i umannlighet. Opplevelsen disse mennene har av kirkens verdier stemmer ikke overens med deres mannlighetsidealer. Det er grunnlag for å argumentere at inntrykket kan være riktig. For eksempel nevner Davis hvordan menighetsarbeidere som utlyser stillinger for nye pastorer nesten utelukkende bruker feminine uttrykk for å beskrive sin ideelle pastor.⁴⁷ Man kan argumentere at hvorvidt inntrykket har basis i reelle forhold eller ikke, dypest sett er irrelevant. Om kirken i realiteten *er* feminisert er en sekundær problemstilling til om kirken *oppleves* feminisert, da det er opplevelsen som blir avgjørende for at menn ikke deltar i kirken.

2.2. Arbeiderklassemenn

2.2.1. Definisjon

Ettersom både middelklassen og arbeiderklassen i Norge tjener relativt godt, er ikke lenger det økonomiske skillet mellom klassene av samme betydning som det har vært i tidligere århundrer. Da er definisjonsspørsmålet knyttet til hva som skiller klassene fra hverandre nødt til å bli basert på andre parametere. Derfor vil det følgende underkapittelet etablere en klargjøring i hva arbeiderklassebegrepet innebærer i denne studien.

Edvard Bull beskriver arbeiderklassen som mennesker som bedriver kroppsarbeid, og at mange betegner de som anerkjenner seg selv som arbeidere som arbeiderklassen. Dette gjør klassebevissthet avgjørende for definisjonen. Dette utgjør derimot en subjektiv klasseforståelse, og en subjektiv oppfatning av klasse alene er i utgangspunktet ikke tilstrekkelig for oppgavens fokus.⁴⁸ I stedet er vi ute etter en objektiv klassefordeling som en måte å definere en håndfast kategori av menn. En mye brukt fordeling i norsk sammenheng baserer seg på John Goldthorpes klasseinndeling fra 1987. Der beskriver han middelklassen som «service-class» eller tjenesteklassen, som innehar jobber som generelt sett krever høy

⁴⁷ Davis (2017), s.14-16

⁴⁸ Bull (2009)

grad av utdanning og større selvstendighet. Arbeiderklassen på sin side er derimot bestående av yrker med lave krav til utdanning.⁴⁹

Innenfor denne arbeiderklasseinndelingen er det igjen to kategorier: rutinefunksjonærer og arbeidere. Begrepet *rutinefunksjonær* beskriver yrker som kassadamer og hjelpepleiere og er kvinnedominerte yrker. *Arbeidere* – både faglærte og ufaglærte – innehar yrker som på sin side er mannsdominerte. Typiske arbeideryrker er preget av produktivitet, og var i tidligere tider ofte forstått som fabrikkarbeid, men vil i dag kvalifisere som alle former for kroppsarbeid.⁵⁰ Det er disse praktiske, gjerne yrkesfaglige yrkene med lave krav til utdanning som beskriver prosjektets primære utvalg. Det er særlig verdt å merke seg skillet mellom høye og lave krav til utdanning mellom middelklassen og arbeiderklassen inn imot kirkelig kontekst, da prester historisk sett har tilhørt den dannede borgerligheten,⁵¹ og selv om erfaringsbasert presteutdanning er på vei inn så er presteutdanningen i Norge fortsatt en seksårig profesjon og akademisk disiplin.

2.2.2. Valg av utdanning

En sentral hypotese som denne studien ønsker å drøfte er at kirken er den utdannede middelklassens domene, og at dette er en grunn for at arbeiderklassemenn ikke føler seg hjemme der. Med utgangspunkt i dette argumenterer denne studien for at om det er klare likhetstrekk blant arbeiderklassemenn i hvordan de opplever kirken og hvordan de opplever høyere utdanning – som også er sterkt dominert av middelklassen, så underbygger dette hypotesen. I tur vil dette fungere som en del av forklaringen på arbeiderklassemenns lave delaktighet i kirken.

En studie i England ved Archer et al. forsøker å svare på arbeiderklassemenns lave delaktighet i høyere utdanning, blant annet på basis av deres konstruksjoner av maskulinitet. Et av de mest sentrale grunnene for ikke å velge høyere utdanning handler i følge Archer et al. om å unngå unødvendig risiko. Risikoen oppstår av økonomiske, sosiale og kulturelle årsaker.⁵² Her er det viktig å poengtere at det er noen klare forskjeller mellom arbeiderklassen i Norge og England, og særlig gjelder dette deres økonomiske status, da den norske

⁴⁹ Goldthorpe (1987)

⁵⁰ Bjørklund (2008), s.346

⁵¹ Prestjan (2008), s.162

⁵² Archer et al. (2001), s.443-445

arbeiderklassen sammenlignet med andre land er relativt godt rustet økonomisk. Derimot resonnerer de sosiale og kulturelle grunnene som Archer et al. nevner godt med funnene fra denne studien, som er grunnen til at de nevnes her.

Studien viser hvordan arbeiderklasse menn er strukturelt dårligere stilt enn middelklassen til å håndtere deltakelse i høyere utdanning. Dette handler i stor grad om sosiale og kulturelle forutsetninger. Oppfatningen arbeiderklasse menn har av høyere utdanning er at det er noe som gir middelklassen et kulturelt fortrinn, og da blir terskelen høyere for arbeiderklasse menn å delta. Å manøvrere seg i det akademiske landskapet føles ofte fremmed for arbeiderklasse menn, som videre kan gå på bekostning av deres egen selvforståelse som menn.⁵³ Til kontrast fra dette er holdninger blant arbeiderklasse menn i Archer et al. sin studie at det er en trygghet i å holde seg til det som er kjent. Enkelte arbeiderklasse menn danner familie tidlig og tenker i tråd med egne konstruksjoner for maskulinitet at menn skal være forsørger i familien. Dette betyr at man føler man må ut i jobb umiddelbart, og da er ikke høyere utdanning attraktivt. I tillegg har man gjerne siktet seg inn på karrierer innen mannsdominerte yrker som støtter opp under forståelser av maskulinitet som er uforenelige med høyere utdanning.⁵⁴

Archer et al. er også nysgjerrige på hvorfor arbeiderklasse menn skiller seg fra arbeiderklasse kvinner i valg av høyere utdanning, da kvinnene velger dette langt oftere. Det virker som risikofaktoren er lavere for kvinner. Det legges fram to grunner for dette. Den ene er at kvinner generelt er dyktigere enn menn på å støtte hverandre og kollektivt organisere utveksling av informasjon som gjør det lettere å velge høyere utdanning. Den andre er verdt å forklare ved et sitat:

we would also suggest that an important factor might relate to the men's greater expressions of 'identity risk' (feeling that they have more to lose), as compared to working-class women's use of discourses of 'bettering myself' through [higher education] participation. Thus, working-class men's (various, racialised) resistance to participation in [higher education] may relate to their unwillingness to 'give up' locally powerful masculine identities and enter into an arena of middle-class men's power.⁵⁵

⁵³ Ibid., s.443-444

⁵⁴ Ibid., s.444-445

⁵⁵ Archer et al. (2001), s.445

For å si det på en annen måte så handler det å gå inn i høyere utdanning om å krysse terskelen fra et arbeiderklassedomene til et middelklassedomene, hvor de må gi opp sin nåværende maskulinitetsidentitet. Dette er et valg som krever ressurser som arbeiderklasse menn ofte ikke har.

2.3. Menns religiøsitet

Dette underkapittelet tar for seg ulike perspektiver på religiøsitet, med hensikt å forstå arbeiderklasse menns innfallsvinkel til å oppsøke eller ikke oppsøke kirken, og utbyttet de får av å delta i kirkelige religiøse aktiviteter. I innledningskapittelet ble det nevnt at menn tradisjonelt sett har blitt forstått som mindre religiøse enn kvinner, men i denne studien vil det gjøres en seriøs vurdering av den alternative muligheten at menn har et annet uttrykk for religiøsitet som spiller en aktiv rolle i hvordan de erfarer kirken.

2.3.1. Kategorier for religiøs tilnærming

Edward Thompson og Kathryn Remmes publiserte i 2002 artikkelen “*Does Masculinity Thwart Being Religious?*”, som klart viser blant annet hvordan menn og kvinner fordeler seg ulikt i hvordan de tilnærmer seg religion. Artikkelen bygger på teori fra G. W. Allport om religiøs tilnærming som enten *indre motivert* (intrinsic religiosity) eller *ytre motivert* (extrinsic religiosity).⁵⁶ Indre motivert religiøsitet verdsetter religion som kilde til mening og livsmotivasjon, og er det man oftest assosierer med mennesker som vanligvis blir assosiert med å være religiøs. Ytre motivert religiøsitet er mer opptatt av gevinstene fra å delta i religiøse aktiviteter, som sosial status, trygghet, støtte og fellesskap.⁵⁷ En annen måte å formulere dette på er at indre motivert religiøsitet anser religion som målet, mens ytre motivert religiøsitet anser det som et middel. Thompson og Remmes henviser også til Batson et al. som tar denne modellen og legger til en tredje kategori kalt «Religion as a quest». Der de to andre kategoriene er opptatt av hva målet er med religiøsitet, er «Religion as quest» mer opptatt av den religiøse sin personlige reise når de bryner seg på eksistensielle spørsmål, og ikke tar de tradisjonelle ortodokse svarene for gitt.⁵⁸ «Religion as quest» kan derfor oversettes til *religion som oppdagelsesreise*.

⁵⁶ Allport (1950)

⁵⁷ Thompson & Remmes (2002), s.523

⁵⁸ Batson et al. (1991a, 1991b og 1993)

Når det gjelder hvordan personer av ulike kjønn forholder seg til disse ulike tilnærmingene, er en stor majoritet av personer med en indre motivert religiøsitet kvinner. Samtidig er det en klar korrelasjon blant menn som har en indre motivert tilnærming til religiøsitet at de også har tydelig feminine personlighetstrekk. Forskningen til Thompson og Remmes viser at mer tradisjonelt maskuline menn oftere har en ytre motivert religiøsitet, mens når de blir eldre og utsatt for livets utfordringer og tragedier beveger menn som er mer tradisjonelt maskuline seg over i oppdagelsesreise-tilnærmingen til religiøsitet.⁵⁹

Funnene kan tyde på at det ikke nødvendigvis er tilfellet at menn er mindre religiøse enn kvinner, men at det heller kan virke slik om man bare begrenser definisjonen av religion til indre motivert religiøs utfoldelse. Om man derimot omfavner de andre kategoriene for religiøsitet vil man finne at menn absolutt er religiøse, men på andre måter enn de fleste kvinner. Et viktig forbehold når man snakker om disse religiøse tilnærmingene er at de er svært forenklete modeller. I virkeligheten vil nok de fleste ha en sammensetning av tilnærminger, der man både kan verdsette meningen og gevinstene av religiøsitet, samt stille spørsmål til ortodokse sannheter på samme tid. Måten disse modellene vil bli anvendt i studien er ved å se på hvordan figurantene manøvrerer seg språklig når de forsøker å takle spørsmål knyttet til egen religiøsitet og kirketilhørighet. Tanken er at i dette vil det komme fram hva som er deres primære religiøse tilnærming.

2.3.2. Alminnelig teologi

Begrepet *alminnelig teologi*⁶⁰ kommer fra professor innen praktisk teologi Jeff Astley, og defineres slik:

The theology and theologizing of Christians who have received little or no theological education of a scholarly, academic or systematic kind.⁶¹

Han presiserer videre at «ordinary», eller alminnelig, i denne sammenheng betyr ikke-akademisk. Astley er opptatt av at teologi ikke bare er troens innhold eller beskrivelser av religiøse mønstre, men også den religiøse læringsprosessen. Teologi er ikke bare teori, men praksis. Gjennom å reflektere og handle religiøst, både manifesterer man sine teologiske

⁵⁹ Thompson & Remmes (2002), s.523

⁶⁰ Opprinnelig «Ordinary Theology», oversatt til norsk

⁶¹ Astley (2002), s.56

overbevisninger, og simultant utvikler og kritiserer dem. Dette er også grunnen for at den ovenfor siterte definisjonen inneholder både 'teologi' og 'teologisering' som begreper. Videre utdyper han:

'Ordinary theology' would then be an appropriate term for the content, pattern and processes of ordinary people's articulation of their religious understanding.⁶²

Alminnelig teologi settes i relasjon til akademisk teologi. Astley beskriver relasjonen ved at der akademisk teologi er en disiplinert studie av teologi, er alminnelig teologi en mer universell, personlig, åndelig og grunnleggende teologi.⁶³ Den stammer fra de dyptliggende holdningene som man gjerne har med seg helt fra sin første erfaring med tro på Gud.

Alminnelig teologi og akademisk teologi kan med andre ord være motsatser til hverandre, men akademisk teologi har også hos et hvert individ sitt opphav i alminnelig teologi, så det er også potensiale for et samspill mellom de to. Dette kan både være hos det enkelte individet i hvordan de prosesserer akademisk teologi i møte med sin alminnelige teologi, men også mellom mennesker hvor én har studert teologi akademisk, og den andre ikke har det.

Når Astley først introduserer konseptet alminnelig teologi trekker han fram en anekdote fra en britisk undersøkelse på 1960-tallet⁶⁴ som illustrerer hvordan vanlige mennesker kan svare på komplekse teologiske spørsmål med nesten villedende enkle svar.

'Do you believe in a God who can change the course of events on earth' One respondent responded, 'No, just the ordinary one'.⁶⁵

Tilsynelatende framstår respondenten som en som ikke vet bedre, men skildrer ifølge Astley i realiteten en genuin teologisk posisjon som blir tatt seriøst og diskuteres i akademiske sirkler. Astley utdyper ved å eksemplifisere den teologiske debatten knyttet til om Gud griper inn i menneskelige anliggender eller ikke. Poenget er at i enkelheten og alminneligheten kan det dukke opp velbegrunnede teologiske holdninger som det er viktig at blir tatt alvorlig, når de vel så gjerne kunne blitt presentert av en respektert teolog.⁶⁶ I tilfellet av figurantene i denne studien vil man se en nesten motsatt holdning til Gud fra personen i anekdoten over, da man

⁶² Ibid., s.56

⁶³ Ibid., s.55

⁶⁴ Undersøkelsen: Abercrombie et al. (1970)

⁶⁵ Astley (2002), s.45

⁶⁶ Ibid., s.45-47

vil se i analysen at flere av dem tenker om Gud som en høyere makt som styrer og bestemmer over oss.

3. Metode

Dette kapitlet foretar seg valg av metode og redegjør for utarbeidingen av forskningen som ligger til grunn for denne studien. Jeg benytter meg hovedsakelig av litteratur fra May Britt Postholm, og fra Kvale & Brinkmann. Postholm fordi hun legger særlig vekt på kvalitativ metode med fokus på fenomenologiske studier, og Kvale & Brinkmann fordi deres verk om intervjuer er høyt anerkjent og er et sentralt verk innen kvalitativ forskning ved intervju.

3.1. Forskningsstrategi

For denne studien er det valgt en *kvalitativ metode* i livsverdensintervju. Kvalitative metoder handler om å beskrive kvalitetene, som i egenskaper eller karaktertrekk ved fenomenet man ønsker å studere.⁶⁷ På grunnlag av at arbeiderklassemenns erfaringer med kirken er et utilstrekkelig utforsket tema innen diakonivitenskap, og målet med studien er å forske på deres beskrivelser av egne erfaringer med Dnk, er en kvalitativ metode et opplagt valg. Det er i motsetning til kvantitative metoder som vil generalisere resultater for alle enheter i et aktuelt utvalg.

Jeg har valgt en *fenomenologisk tilnærming* til forskningen, hvilket betyr at jeg vil forske på menneskers bevissthet og opplevelser knyttet til fenomenet jeg ønsker å studere.⁶⁸

Studien benytter seg av en *abduktiv forskningsstrategi* for utarbeiding og bearbeiding av datamaterialet. For fenomenet i fokus for denne studien er det hverken nok etablerte hypoteser å utfordre ved en deduktiv strategi, eller en tydelig nok identifisert trend blant enheter i utvalget til å analysere det induktivt. Med en fot i hver leir kan man derimot anvende en mer dynamisk abduktiv tilnærming, trekke fra både teori og empiri, som er naturlig når man forsker på menneskers erfaringer i et uetablert felt.⁶⁹

3.1.1. Diakonivitenskap som forskningsfelt

Gitt at dette er en masteroppgave i diakoni er det viktig og si noe om diakonivitenskapen som forskningsfelt og hva det vil bety for utformingen av forskningsstrategien. Professor Kjell

⁶⁷ Repstad (2007), s.16

⁶⁸ Postholm (2005), s.41

⁶⁹ Kvale & Brinkmann (2010), s.225

Nordstokke skriver i *Liberating Diakonia*, at etter velferdsstaten overtok oppgaver som tidligere har vært forbeholdt diakonale institusjoner, har diakonien – og i forlengelsen av dette; diakonivitenskapen – blitt subjekt for en identitetskrise.⁷⁰ Som han argumenterer, om det ikke er noe som tydelig skiller diakonien fra offentlig helsetjeneste eller sosialt arbeid, er det ingen gode grunner for å gi diakonien sin egen vitenskapelige status.⁷¹

Diskusjonen over hvordan man løser diakonivitenskapens identitetskrise er fortsatt pågående, men for denne studien tar jeg utgangspunkt i *praksis-modellen*. Ved å vurdere status og kvalitet på diakonal praksis kan man bruke teori som måtte være relevant fra et vidt spekter av fagdisipliner til hjelp for å forbedre praksisen. Om det er et teologisk, helsefaglig eller sosiologisk teorigrunnlag som er løsningen i en gitt prosess blir da avhengig av behovet. Når man har reflektert over den gjeldende praksisen i lys av den tverrfaglige teorien vil den diakonale prosessen innebære å på ny tilnærme seg praksisen med konstruktiv forbedring som mål. Diakonivitenskap blir da ikke forankret av sitt teorigrunnlag, men av hvordan det anvendes og til hvilket formål. Slik slipper diakonivitenskap å falle mellom stolene i forhold til disse fagtradisjonene, men kan heller bevege seg fritt imellom dem.⁷²

3.2. Utvalg

Som nevnt i kapittel 1.5: *Problemstillingens endringsforløp*, har studiens fokus endret seg over tid. Dette har hovedsakelig skyldtes utfordringer knyttet til rekruttering og det begrensede omfanget av forskningsprosessen. Opprinnelig var målet med studien å intervju en gruppe menn som ikke hadde aktiv tilhørighet til en kirke, og så ha en kontrollgruppe med menn som hadde det. Ønsket mitt var å finne en gruppe menn som hadde et bevisst forhold til tro, men som likevel valgte å ikke gå i sin lokale menighet. Jeg konfererte med Anne Berit Mathisen⁷³ som tipset meg om at jeg potensielt kunne finne dette i Forsvaret. Målet ble å rekruttere en gruppe menn ansatt i Forsvaret⁷⁴ som gikk på feltgudstjeneste, men ikke deltok i Dnk.

⁷⁰ Nordstokke (2011), s.31

⁷¹ Ibid s.29

⁷² Ibid s.34

⁷³ Tidligere offshore-prest og feltprest som ble nevnt i innledningskapittelet

⁷⁴ faste ansatte, ikke førstegangstjenesten

Mens jeg forsøkte å gjøre dette startet jeg fokusgruppeintervju med den daværende kontrollgruppen i Dnk, men da forsøkene på å finne en gruppe i Forsvaret ikke lyktes, ble kontrollgruppen omgjort til det primære utvalget. Jeg kontaktet Forsvaret og prøvde også å kontakte feltprester direkte, men fikk dårlig respons. Etter hvert ble det på grunn av tidspress uaktuelt å forsøke mer, og det har ført til at prosjektet er slik det ser ut nå. Hadde det ikke i utgangspunktet vært snakk om å ha to fokusgrupper, er det ikke sikkert at det heller hadde blitt den ene. Med det sagt er det gjort observasjoner som gjør at det har vist seg verdifullt. Forsøkene på å kontakte Forsvaret blir utelatt fra øvrige beskrivelser av rekrutteringsprosessen, ettersom de ikke lenger er relevante for problemstillingen.

3.2.1. Rekruttering

Denne studien har to utvalg. Utvalg 1 er gruppen jeg ønsker å forske på – arbeiderklassemenn som deltar i kirken, mens utvalg 2 er en prest eller diakon ansatt i samme menighet som arbeiderklassemennene er delaktige i. Menigheten jeg brukte for studien er del av Oslo bispedømme og er valgt med utgangspunkt i at det tilhører en bydel med høy andel beboere som tilhører arbeiderklassen. Det er verdt å nevne at denne menigheten var den eneste av de jeg kontaktet som både responderte og sa seg villig til å hjelpe med å finne figuranter.

For å finne figurantene jeg trengte til forskningen kontaktet jeg Oslo bispedømmekontor, som kunne avgjøre hvilke menigheter i Oslo som kunne ha et tilstrekkelig antall arbeiderklassemenn. De henviste meg til menigheter i områder som historisk sett har vært arbeiderklasseområder, og dette ledet meg til menigheten som hjalp meg å rekruttere en gruppe arbeiderklassemenn som deltok i Dnk.

Til tross for menighetens egnethet, skulle det vise seg utfordrende å finne figuranter som passet kriteriene. I utgangspunktet var jeg ute etter å finne menn som jobber med fysisk arbeid og som ikke hadde høyere utdanning. Aldersspennet jeg anslo var fra 18-65 år, for å sikre at jeg fikk tak i figuranter som var yrkesaktive. Da jeg bare fikk tak i to figuranter innenfor dette spennet, utvidet jeg det til 18-75 år, som da også innebærer at jeg åpnet for å intervju pensjonerte menn. Kriteriet at mennene ikke skulle ha høyere utdanning måtte også til en viss grad vike, da den ene figuranten hadde tatt opp studier innen høyere utdanning i nyere tid.

Grunnen til at utvalgskriteriene ble utvidet handler om at det var svært utfordrende å finne figuranter som passet de opprinnelige kriteriene. Dette kan skyldes flere faktorer: 1) Jeg gjorde kanskje ikke en grundig nok jobb i letingen etter figuranter; 2) Manglende respons fra oppsøkte menigheter; 3) Utfordringer med å finne figuranter grunnet COVID-19 og lite kirkelig aktivitet over en lengre periode; eller 4) Hypotesen som utgjør grunnlaget for studien stemmer, og det er i utgangspunktet få arbeiderklassemenn å intervju. Dette blir drøftet ytterligere i diskusjonsdelen. Til tross for at utvalgskriteriene ble utvidet fant jeg likevel et utsnitt av utvalget som representerer en god bredde i perspektiver.

3.2.2. Kriterier og begrensninger for fokusgruppen

Bente Halkier beskriver en rekke ulike faktorer som spiller inn når man skal velge ut figuranter for fokusgrupper. Én av dem gjelder om man skal ha en teoristyrte strategi til utvalg eller en «maksimum variasjon»-strategi. *Teoristyrte strategi* handler om å velge utvalg med utgangspunkt i teoretisk begrunnede karakteristika, mens man velger «maksimum variasjon»-strategi om man ikke har teoretisk grunnlag for å spisse utvelgelsen, med så stor variasjon som mulig for å med høyere sannsynlighet dekke det man er ute etter. Maksimum variasjon er fint for å unngå opplagte skjevheter i utvalget.⁷⁵ Studien følger en teoristyrte strategi da problemstillingen allerede begrenser utvalget til arbeiderklassemenn, og grunnlaget for denne begrensningen er basert i teori. Innenfor disse begrensningene var variasjon gunstig, men faktum er at det endelige utvalget ble formet utfra at mennene var de eneste som var tilgjengelige etter rekrutteringsprosessen. Det ble likevel en betydelig variasjon innenfor studiens rammer når det gjelder yrkesvalg og personlige utgangspunkt blant figurantene.

At det har vært få figuranter å velge mellom har også hatt konsekvens for neste faktor, hvilket er god sosial samhandling i fokusgruppen. Gruppen bør ikke bli for homogen (for like – for delte meninger), og heller ikke for heterogen (for ulike – for mye konflikt).⁷⁶ Det hadde vært gunstig med sterkere sosial samhandling i gruppen, men dette skyldtes ikke for like eller for ulike figuranter.

⁷⁵ Halkier (2010), s.31

⁷⁶ Ibid., s.31

Om utvalget er *segmentert* eller *sammensatt* handler om hvorvidt det er homogenitet eller variasjon i forhold til kjønn, alder og sosial bakgrunn.⁷⁷ Kjønn og sosial bakgrunn er et sentralt anliggende for mitt forskningsprosjekt, så utvalg 1 er av nødvendighet et segmentert utvalg. Alder kunne derimot med fordel være ulik for å dekke et spenn der det var mulig, men igjen grunnet utfordringen med å rekruttere figuranter, ble også alder bundet til hva jeg fikk tak i. Resultatet ble to figuranter i 40-årene og to i 70-årene.

3.3. Intervju

I forskningsprosjektet har jeg benyttet meg av semistrukturert livsverdenintervju som metode, som er en vanlig intervjuform innen fenomenologisk tilnærming. Det er utformet med hensikt å fange opp figurantenes egne perspektiver på noe som angår deres daglige liv, hvilket gjør det godt egnet for å studere arbeiderklassemennenes oppfatning av tilhørighet til Den norske kirke.⁷⁸ Helt konkret benyttet jeg meg av to intervjuformer: fokusgruppeintervju og individuelle intervju.

3.3.1. Fokusgrupper

Fokusgrupper er effektive om man ønsker å få fram betydningsdannelsen som oppstår i gruppeinteraksjoner, blant annet hvilke momenter man enes om, og hvilke det er uenighet om. Ikke minst er de godt egnet for å produsere data som belyser «normer for grupperes praksiser og fortolkninger».⁷⁹ Da jeg valgte å bruke fokusgruppe for denne oppgaven var det for at holdningene som preger kulturen til arbeiderklassemennene skulle komme fram, uten at det ble begrenset av en intervju-setting hvor kontakten med meg som forsker kunne bli avgjørende for hvordan spørsmål ble besvart.

Fokusgruppeintervjuet ble utført i menighetshuset i menigheten som utvalget ble rekruttert fra. Jeg var selv moderator for fokusgruppen. Jeg benyttet meg av en relativt eksplorativ tilnærming til intervjuet med åpne spørsmål, med utgangspunkt i en løs strukturingsmodell. Jeg forberedte også noen påstander som jeg ville at deltakerne skulle drøfte, om det falt seg naturlig. Disse påstandene var mer spisset enn spørsmålene som kom før, men la også opp til at deltakerne kunne være uenige i dem. Om deltakerne derimot begynte å ta opp punkter av

⁷⁷ Halkier (2010), s.32

⁷⁸ Kvale & Brinkmann (2010), s.6

⁷⁹ Halkier (2010), s.11

interesse som viste seg å virke sentrale for oppgavens fokus, ville jeg bruke mer tid på å få større innsikt i disse punktene.

En viktig ting å være nøye på i løpet av fokusgruppeintervjuet er å ikke ta sosiokulturelle selvfølgeligheter for gitt, men stille spørsmål til også ting som kan virke selvsagt for meg som moderator. Halkier advarer her mot å være en «venn» i den grad man forstår for mye av det som blir sagt og tar det for gitt, selv om man selvfølgelig skal være vennlig. Samtidig må man la deltakerne få oppføre seg slik de pleier så de kan henvende seg naturlig til hverandre, så de faktisk kan adressere hverandres uttalelser.⁸⁰

I introduksjonsfasen av fokusgruppen ble det lagt til rette for at deltakerne fikk svar på eventuelle spørsmål de måtte ha til det de var med på. Ikke minst ble de informert om det faktum at et fokusgruppeintervju skiller seg fra andre intervju i den grad at deltakerne snakker med *hverandre*, og ikke nødvendigvis med intervjuer. Med dette fulgte en del klargjøringer innledningsvis der jeg forsøkte å hjelpe gruppen til å bli selvstyrt.⁸¹

3.3.2. Individuelle intervju

Det ble også utført dybdeintervju av noen av mennene for å få mer kontroll på prosessen å samle data knyttet til temaene som er i fokus, som vil supplere, justere og nyansere funnene fra fokusgruppene. Kvale & Brinkmann poengterer at fokusgruppeintervju kan ha svakheten at det er vanskelig for moderator å ha kontroll på gangen i intervjuet, og dette var en viktig grunn til å holde individuelle intervju etter fokusgruppen, så viktige tråder som ikke ble fulgt opp i fokusgruppeintervjuet kunne bli utforsket.⁸² Det ble tatt utgangspunkt i ting som ble sagt i fokusgruppeintervjuet og stilt fordypningsspørsmål basert på dette. Det var også nye spørsmål som det ble mulig å stille da man fikk figurantene på tomannshånd, som beskrivelser av deres bakgrunn og mindre filtrerte meninger knyttet til de mer betente temaene som de kanskje ikke hadde frimodighet eller rom til å ytre tidligere.

⁸⁰ Ibid, s.57-58

⁸¹ Se vedlegg 4: Intervjuguide fokusgruppe

⁸² Kvale & Brinkmann (2015), s.176

3.4. Transkribering

Å transkribere intervjuene er viktig for å bevare det som blir sagt etter opptaket slettes, og for å lettere bearbeide datamaterialet i oppgaven. Når man transkriberer, oversetter man fra et muntlig til et skriftlig språk, og det er ikke bare en ren overføringsprosess fra lyd til tekst, men en tolkningsprosess.⁸³ På grunnlag av dette gjorde jeg transkriberingen selv, ved hjelp av et transkriberingsprogram.⁸⁴ Dette var for å kunne dykke dypere ned i materialet og bli bedre kjent med det, så det ble lettere å avdekke funn underveis og ha bedre kontroll over at meningsinnholdet ble bevart i prosessen. Intervjuene ble utført i koronatid, og derfor falt det seg naturlig at flere av intervjuene foregikk over kommunikasjonsplattformen Zoom. Dette medfulgte at flere av intervjuopptakene inkluderte video. Unntakene var gruppeintervjuet og det individuelle intervjuet med Egil, som begge ble utført fysisk fordi Egil ikke ønsket å forholde seg til kommunikasjon over digitale plattformer, et ønske som ble respektert.

Kvale & Brinkmann presiserer at det ikke finnes noen standardregler for hvordan man skal transkribere, med unntak av at man må redegjøre klart for hvilken tilnærming man har valgt å bruke. Man står i stor grad i spennet mellom å gjengi nøyaktig ord for ord eller i en skriftlig stil.⁸⁵ For studien valgte jeg å gjengi det som ble sagt så nøyaktig som mulig, slik som de sa det, inkludert fyllord som «eeh» og unødvendige gjentakelser av ord. Dette var for å ha mest mulig av konteksten tilgjengelig foran meg da jeg senere skulle analysere funnene nærmere. Når sitatene gjengis i oppgaven er derimot de overflødige ordene fjernet og sitatene er justert for økt lesbarhet. Likevel har jeg fortsatt i stor grad prøvd å bevare muntligheten i utdragene, for å oppnå et så ufiltrert innsyn i figurantenes tankeverden som mulig.

3.5. Analyse

I følge May Britt Postholm starter analysen allerede ved det første intervjuet. Samtidig kan man sette et skille mellom 1) det analytiske arbeidet som foregår underveis i prosessen og 2) analysen som gjøres av det innsamlede datamaterialet.⁸⁶ Den sistnevnte analysen er det som foregår i selve tekstproduksjonen som utgjør denne oppgaven. Postholm skiller også mellom deskriptiv analyse og teoretisk analyse. Deskriptiv analyse handler om å legge fram funnene

⁸³ Ibid., s.203-204

⁸⁴ Transkriberingen ble utført i *ExpressScribe*

⁸⁵ Kvale & Brinkmann (2010), s.207

⁸⁶ Postholm (2005), s.86

på en måte som gir et leservennlig inntrykk av hva figurantene sa. Min jobb som forsker er å finne ut hvordan det figurantene sier i intervjuene svarer på problemstillingen, og det er gjennom dette perspektivet at funnene blir lagt fram i oppgaven. Kapittel 4. *Deskriptiv analyse* er dedikert til en slik gjennomgang av datamaterialet. Deskriptiv analyse handler i stor grad om *koding*, hvilket innebærer å kartlegge utsagn og fordele de i ulike tematiske kategorier.⁸⁷ Kvale og Brinkmann beskriver analysen som å separere noe inn i deler eller elementer. Når man har gjort det kan man strukturere disse delene slik at man avdekker narrativet i datamaterialet.⁸⁸

Den teoretiske analysen er neste steg, hvor man tar for seg datamaterialet og belyser det med teori som setter det inn i en større faglig sammenheng. Også denne analysen pågår gjennom hele forskningsprosessen, delvis fordi at forskers egne teorier eller hypoteser setter retning for hva man fokuserer på.⁸⁹ At mine egne teorier underveis påvirker retningen blir også tydelig for meg når jeg ser tilbake på hva jeg selv fokuserte på i det figurantene sa da jeg stilte oppfølgingsspørsmål, og har blitt justert parallelt med egen innsikt i det teoretiske helhetsbildet. Den endelige teoretiske analysen kommer først når man setter datamaterialet mer systematisk oppimot etablerte teorier. I denne studien er den teoretiske analysen innlemmet i kapittel 5, *Diskusjon*.

3.6. Kvalitet på forskningen

Postholm beskriver forskeren som det viktigste forskningsinstrumentet i et fenomenologisk forskningsprosjekt.⁹⁰ Som en videre følge av dette legger hun vekt på viktigheten av at forskeren er transparent i forhold til sitt subjektive utgangspunkt i møte med tematikken. Dette handler om å oppnå høy *validitet*, som måler om den valgte metoden undersøker det den intenderer å undersøke. Validitet måles i alle ledd: om teorigrunnlaget er i stand til å ramme figurantenes utsagn; om analysen evner å kategorisere erfaringene på en måte som er representativ for hva erfaringene formidler; og om funnene som framkommer fra utsagnene i seg selv er troverdige.⁹¹ Alle disse punktene koker ned til forskerens rolle, og om å være i

⁸⁷ Postholm (2005), s.88

⁸⁸ Kvale & Brinkmann (2010), s.219

⁸⁹ Postholm (2005), s.99-100

⁹⁰ Ibid, s.137

⁹¹ Ibid, s.170

stand til å vurdere og gjennomføre den nødvendige kvalitetssikringen under forskningsprosessen.

For gjennomsiktighets skyld er det viktig for meg å sette ord på sentrale forhåndsantakelser i møte med materialet. Den kanskje viktigste er at jeg nok har vektet å fremheve kritikkverdige forhold i funnene, fordi jeg med basis i egen førstehåndserfaring med Dnk har et hjerte for gruppen som er subjekt for studien. Dette innebærer blant annet en tilbøyelighet for å stole på figuranten som i størst grad har rettet kritikk mot kirken. Med det sagt etterstreber jeg å være nyansert og å fremme hver figurants unike stemme, også når de motsier hverandre. Det er et mål for kvaliteten i en fenomenologisk studie at figurantenes skildringer kommer tydelig fram, og at det er samsvar mellom det de beskriver og hva som blir presentert i oppgaven.⁹² Jeg har som forsker vært nødt å gjøre noen avgjørelser i forhold til hvordan jeg tolker og kategoriserer skildringene – som også innebærer å velge bort sitater som jeg opplever overflødig, men til gjengjeld har jeg også valgt å presentere skildringene så ufiltrert som studiens omfang tillater.

For hva gjelder *reliabilitet*, er ikke dette en hensiktsmessig term i studier innen et konstruktivistisk paradigme, hvilket denne studien er. Vanligvis refererer reliabilitet til at resultater er pålitelige, og dermed reproduserbare, men siden fenomenologiske studier opererer med unike situasjoner hver gang er ikke dette et relevant begrep. I stedet fremmes begrepet *autentisitet*, som handler om at det blir gitt et riktig helhetsinntrykk av situasjonsbildet. Dette handler om å være bevisst figurantenes villighet eller uvillighet til å diskutere ulike temaer, og ønsket om positiv selvrepresentasjon, for å nevne et par viktige eksempler.⁹³

3.7. Etikk

Forskningsprosjektet er godkjent av NSD,⁹⁴ som vurderer om det er et reelt grunnlag for å hente personopplysningene knyttet til dataene som et forskningsprosjekt er ute etter. Dette innebærer at utvalgene ble tilsendt samtykkeskjema med innsikt i hva de ville spørres om og hvordan prosessen ville se ut, og retten til å trekke tilbake samtykke når som helst.

⁹² Postholm (2005), s.137

⁹³ Ibid, s.169-170

⁹⁴ Norsk senter for forskningsdata

Figurantene kunne når som helst kontakte meg på epost for eksempel ved spørsmål eller ønske om å få innsyn i transkripsjoner eller trekke seg fra prosjektet, noe ingen for øvrig valgte å benytte seg av. På slutten av intervjuene spurte jeg også informantene om det var ting de hadde snakket om som de ønsket å korrigere eller utdype. Ved et par tilfeller var det personlige opplysninger figuranter oppga i intervjuet som de ønsket ikke skulle bli tatt opp i studien, og dette har blitt respektert.

Av hensyn til personvern er alle personene anonymisert ved at de har fått tildelt dekknavn som vil brukes i stedet for deres egentlige navn. Det er også brukt tilfeldige dekknavn eller generaliserende titler når andre personer ble nevnt av figurantene i intervjuene.

Noen hensyn måtte også tas med tanke på Covid-19, da det norske samfunnet var midt under nedstengning da forskningen pågikk. De fleste intervjuene ble utført digitalt, men da én figurant ikke var fortrolig med digitalt intervju, ble fokusgruppeintervjuet og det individuelle intervjuet med ham avholdt fysisk. Vi var nøye under begge intervjuene med å holde god avstand. Fokusgruppeintervjuet ble avholdt i det lokale menighetshuset hvor det var mye plass til å ha avstand mellom stolene. Jeg forsikret meg om at alle var vaksinerte, og jeg fikk oppdrevet negativ RT-PCR-test for meg selv i forkant av intervjuene.

4. Deskriptiv analyse

4.1. Innledning

4.1.1. Presentasjon av figurantene og informanten

Før analysen blir alle studiens deltakere gitt en kort introduksjon. Alder er satt til da intervjuene ble gjennomført, hvilket er våren/sommeren 2021.

Martin er en mann på 45 år som er utdannet innen salg og service og jobber som medie-rådgiver for en bedrift. Han har vært aktiv kirkegjenger siden 30-årsalderen, og har siden da forsøkt å komme seg på gudstjeneste så ofte som mulig. Martin er sønn til Egil.

Egil er en mann på 72 år og er pensjonert elektriker. Han gikk i kirken på høytidsdager fra han var ung. Egil begynte å gå mer i kirken en tid etter han ble pensjonert, da sønnen Martin begynte å gå aktivt og fikk med seg faren sin. Nå er Egil i kirken 2-3 søndager i måneden.

Torbjørn er en mann på 75 år og er pensjonert tømrer. Han har aldri hatt noe nært forhold til kirken, men kommet i kontakt med prest og diakon etter kona gikk bort, høsten 2020.

Torbjørn har siden da vært på gudstjenester og benyttet seg aktivt av kirkens samtaleordninger.

Svein er en 42 år gammel mann og har jobbet mange år som sjåfør. Han går på gudstjenester primært på høytidsdager, men har også knyttet relasjoner til soknepresten gjennom sitt engasjement i arbeiderbevegelsen, da de samarbeider om markeringer i kirken tilknyttet arbeidernes dag.

Linda er informant for studien og er sokneprest i menigheten som de fire figurantene går i. Som informant kunne hun tilby innsikt i hvordan menigheten drives og bidra med kontekst for figurantenes skildringer.

De fire figurantene deltok alle i et fokusgruppeintervju. Jeg hadde også et oppfølgingsintervju individuelt med Martin, Egil og Svein. Det var også planen å intervju

Torbjørn, men av personlige årsaker ble det ikke mulig å gjennomføre. Linda ble intervjuet individuelt til slutt, etter at figurantene hadde blitt intervjuet. Som en del av intervjuet ble hun orientert om noen momenter fra figurantenes skildringer, så hun fikk mulighet til å gi en respons til dette.

4.1.2. Generelle observasjoner fra gruppeintervjuet

Til tross for forsøk fra min side om å skape rom for åpen samtale i forkant av intervjuet ble det vanskelig å etablere flytende dialog mellom figurantene. Det var først de siste 20-25 minuttene at samtalen mellom figurantene gikk av seg selv. Mesteparten av tiden var det slik at når noen svarte på et spørsmål, var de andre som regel stille og lyttet. Når én var ferdig kunne en annen overta og gi sitt svar på spørsmålet. I disse tilfellene var kommunikasjonen rettet mot meg, som hadde stilt spørsmålene. Figurantene kommuniserte selvsagt også med hverandre, men diskuterte sjeldent seg imellom rundt tanker knyttet til studiens sentrale tematikk. Med dette i betraktning var det en riktig avgjørelse å ha de individuelle intervjuene for å utdype resonnementer som ble formulert under gruppeintervjuet, samt bli bedre kjent med hvordan figurantene tenker og opererer.

4.2. Figurantenes skildringer

Sitatene som kommer under er fra både gruppeintervjuet og de individuelle intervjuene, og vil merkes GI og II respektivt for å vise distinksjonen.

4.2.1. Figurantenes bakgrunn

Ettersom fellesnevneren for alle figurantene – i tillegg til at de skulle være menn – var at de skulle tilhøre arbeiderklassen, spurte jeg om deres valg av arbeid og deres bakgrunn, for å se om jeg gjennom dette kunne danne et bilde av hvem de er som personer.

4.2.1.1. Valg av karriere

Alle figurantene har til felles at de kommer fra arbeiderklassebakgrunn, med foreldre som drev med fysisk arbeid. Faren til Egil drev en gård og utførte en rekke jobber i lokalmiljøet, mens Svein nevner at faren hans var vaktmester. Egil er jo også far til Martin, så her går det en linje i flere generasjonsledd. Når figurantene beskriver sine karrierevalg synes det å være

en fellesnevner for flere at dette bare falt seg naturlig. Følgende utdrag er et sitat av Torbjørn under gruppeintervjuet.

Int: Kan du dele litt om arbeidskarrieren din og hvorfor du valgte den?

Torbjørn: Det var en ren tilfeldighet fordi at jeg når jeg gikk på [skolen] så var sløyd det verste jeg visste. Også ble jeg snekker, av alle ting, og det var en ren tilfeldighet at min far den gangen spurte en tømmermester om han trengte en læregutt og det trengte han. Og siden så har det bare- det har bare fortsatt egentlig. Så det har liksom- ja hva sier man da, det ballet på seg? [...] Ja, det bare ble sånn! Det ble sånn, det var aldri aktuelt å bytte noe yrke fordi det viste seg at jeg likte det jeg drev med. GI

Torbjørn kom med andre ord inn i tømmeryrket som lærling og endte opp med å jobbe innenfor dette feltet hele karrieren. Dette til tross for at han ikke likte å jobbe med treverk i forkant av yrkesvalget. Både Torbjørn og Svein nevner faren sin som en direkte årsak til at de kom inn i fysisk arbeid, i tillegg til opplevelsen av å trives i sitt felt. Martin var på sin side veldig bevisst på at han ville rett i jobb da han var ferdig i militæret, og at å studere aldri var noe alternativ. Dette begrunner han blant annet med at han var opptatt av umiddelbar inntekt og at studier ikke er noe som direkte fører til dette. Også i flere av de andres beretninger ligger det en slags underliggende selvfølgelighet i at det ikke var aktuelt å ta høyere utdanning. Egil sa følgende i gruppeintervjuet.

Egil: Nei, jeg- når jeg var i ungdomsårene da så, så jeg veldig opp til de som – jeg vet ikke hvordan jeg fikk det, men jeg så opp til alle disse gutta som fløy på bygg med skrutrekkeren i lomma og «... hva er de driver med?» og skjønnte at de var elektrikere til slutt da. Det! Det tenkte jeg, det skal jeg bli. Dette synes jeg var veldig bra, de flyr jo bare med trekkeren og skrur litt og ordner litt, så sånn- så jeg tok vel avgjørelsen på folkehøgskolen jeg, på at jeg skulle bli elektriker, og det har jeg da blitt og jobbet med signaler i- signalanlegg da. GI

Egil presiserer senere i det individuelle intervjuet at folkehøgskolen han refererer til er det samme som mellomtrinnet i dag, og at denne opplevelsen av å ha oppdaget elektrikeryrket som det han skulle bruke karrieren på altså fant sted i 6.-7. klasse. I det individuelle intervjuet følger Egil opp dette med å svare følgende til spørsmålet om han synes praktisk arbeid er spennende.

Egil: jeg kunne ikke tenke meg å sitte på et kontor, vet. Jeg fikk jo et tilbud i kommunen jeg, om jeg kunne overta alt det elektriske og alt mulig sånn og begynne på- med videreutdanning og sånn. Og det får du når du er 50- noe og 50 år? Nei, det var ikke så interessant for meg, altså – å sitte på et sånt kontor og få kjeft og, «nå

får du ikke gjort det», og- nei, det var ikke meg. Bedre å gå ut i gata og jobbe litt altså, synes jeg i hvert fall. II

Det første man kan bite seg merke i er assosiasjonen eller fordommen Egil synes å ha til kontorarbeid, hvor det følger med at man trolig må ta imot litt kjeft i en slik posisjon. Jeg tenkte ikke over dette før jeg lyttet tilbake på intervjuet og fikk dermed ikke sjanse til å spørre hvor assosiasjonen kommer fra, men det gir et hint om hvilket bilde Egil kan ha av arbeid som er av en mer teoretisk karakter, og som krever en høyere utdanning. Tanken om å skulle ta en videreutdanning i en alder av 50 virker også helt fremmed for Egil, og kommer til uttrykk i det påfallende utsagnet «det var ikke meg». Det skaper også gjenklang i mentaliteten som Torbjørn uttrykker i sitatet over, hvor det ikke faller noen av dem inn å gjøre noe annet enn det de opprinnelig valgte, som igjen er en konsekvens av miljøet de er fra.

4.2.1.2. Forhold til skole

En annen grunn for å gå rett i jobb og ikke studere – i tillegg til spørsmålet om inntekt – var for Martin at han ikke opplevde mestring på skolen.

Int: Du ville gå rett i jobb, hva var grunnen til det? [...]

Martin: Ikke noe flink på skolen [...] jeg hadde konsentrasjonsproblemer. Det ble alt for mye- jeg var ikke disiplinert nok da, følte jeg. Eller jeg var kanskje det da jeg var ferdig i militæret – fikk jo ordentlig skikk på disiplinen. Jeg var ikke noe skoleflink før jeg kom i militæret II

Jeg spurte også de andre figurantene om dette, fordi jeg ville utforske deres forhold til akademia og hvilken effekt dette kunne ha hatt på deres karrierevalg. Selv om jeg ikke fikk inntrykk av at alle hadde det direkte vanskelig på skolen, så hadde de alle til felles at de ikke opplevde seg selv som spesielt skoleflinke. Egil følte han var midt på treet faglig sett og mente at han ikke akkurat var noen «lesehest». Han var snar med å påpeke at han trivdes mye bedre med praktisk arbeid. Svein uttrykte han var skolelei da han gikk ut av ungdomsskolen og på spørsmål om han opplevde at han var flink på skolen så svarte han nei.

4.2.1.3. Verdier

Figurantene fikk spørsmål angående verdier de satte høyt og om hva som motiverer dem i hverdagen. Gjennomgående preget tanken om å være en forsørger samtlige.

Martin: Familie, er viktig. Slekt. Nærmiljø. Det er viktig for meg. Bo et område man trives. Ha et godt forhold til sine familiemedlemmer. Det er tross alt de som skal forvalte verdiene videre, så- så det er utrolig viktig. [...] Ivareta tradisjoner og sørge for at slekten går videre. På slik måte som mine forfedre har bygget opp verdiene for meg, så skal jeg forvalte de videre til beste- til neste generasjon. II

Det kom også svar som overrasket meg. Følgende er fra en ordveksling med Egil.

Int: Hva synes du er viktig i livet? Hva er det som driver deg framover? Hva er det som- hvilke verdier og idealer setter du høyt?

Egil: Ja, nei, må være at folk må være friske da. At de slutter med all kriging og sånt skitt, det synes jeg ikke er noe. [...] de må være mer vennlig. Det er så mye sånn stygt i dag, synes jeg.

Int: Mye?

Egil: Stygt! Mot mennesker, plager hverandre og sånne ting. II

Jeg spurte Egil om dette er noe han tenker mye på, noe han mente det ikke var. Men dette kommer av at vi har det godt i Norge, sammenlignet med det man blir minnet om gjennom TV-en, om krig og fattigdom i verden. Videre utdyper han at om man stiller seg riktig og gidder så kan man få seg en god jobb og god økonomi. Jeg følte meg opprinnelig ikke fornøyd med dette svaret, da jeg i øyeblikket opplevde det som en misforståelse av spørsmålet mitt om verdier, så jeg forsøkte meg på nytt med en ny formulering.

Int: hvis du skal si hva som driver deg framover, hva er det som har motivert deg opp i gjennom, når du har tatt valgene dine?

Egil: Nei, jeg må si det som har motivert meg, det er jo det at jeg fikk kjøpt denne tomten her da. Da var jeg jo ganske ung. Ja, ung og ung, jeg var- Jeg kjøpte denne tomten her av «fatter'n». II

Ved dette svaret skjønnte jeg at måten Egil håndterte spørsmålet var betydelig annerledes enn jeg selv gjorde. Da jeg stilte spørsmålet var jeg ute etter en dypere refleksjon om personlige verdier, men det jeg fikk opplevdes tilsynelatende som en overfladisk respons. Ved ettertanke har jeg derimot forstått at Egils verdier uttrykkes svært tydelig, da idealer som å jobbe hardt og anvende de ressursene man er gitt på gode måter stråler ut av det han sier. Han uttrykker også ved dette svaret takknemlighet for hvor godt ting er tilrettelagt i Norge, sammenlignet med andre steder i verden. Svaret er enkelt og praktisk, men må ikke misforstås som mindre reflektert eller uintelligent, for i svaret ligger et velresonert verdisyn. Det fremstiller likevel,

sammen med resten av intervjuet med Egil, tankegangen til en som heller tenker «med hendene» enn med hodet, altså praktisk over teoretisk, og skaper en viktig dikotomi inn i mot kirken hvor mange tilnærmer seg teologi på et hovedsakelig teoretisk plan.

Her er Sveins svar på hvilke idealer og verdier han setter høyt i sitt eget liv.

Svein: [...] også selvfølgelig alle de som trenger hjelp, og korona-tiden har jo vært en fæl tid. Der politikere glimrer med sitt fravær, der har jeg stått med hodet i vepsebolet for det er jo faktisk sånn at selv om korona-epidemier kommer så er det jo folk som sliter, og der har de jo gjort en veldig dårlig innsats, spør du meg.

Int: Ja. Men når var det ditt engasjement for å hjelpe andre mennesker begynte?

Svein: Nei det- det er- det er medfødte *ler* gener holdt jeg på å si. Både hjemmefra og i forhold til der jeg er giftet inn i da. II

Svein er aktiv i frivillighetsarbeid og eksemplifiserer her en annen ting som dukker opp hos flere av figurantene: et engasjement for samfunnets ve og vel. Selv er han involvert i ulike frivillighetsverv med fokus på å hjelpe andre og utøve nestekjærlighet. Martin uttrykker samfunnsengasjement når han snakker om hvilken rolle han mener kirken burde ha, mens Egil ved flere anledninger snakker om hvordan han unner dagens ungdom å finne noe å gjøre med livene sine.

4.2.2. Figurantenes forhold til kirken

Etter å ha diskutert figurantenes karriere og bakgrunn gikk vi inn i spørsmål knyttet til studiens sentrale spørsmål, om deres opplevelse av tilhørighet til kirken, og hvilke erfaringer de har med den.

4.2.2.1. Nåværende aktivitet og engasjement

Som en del av spørsmålene knyttet til erfaring ble det naturlig å spørre figurantene om hvordan de er aktive i kirken, og i hvor stor grad.

Svein: jeg er jo også i kirka til jul. Jeg må innom da. [...] Allehelgens[dag], det å minnes alle som har gått bort. Det er også viktig for meg. Så, jeg prøver å gå i kirka på de faste tingene, som jeg alltid har gjort, også har jeg kirka i tankene hele tiden. Og det er min måte å leve på. Det å også tenke i gjennom hvordan jeg oppfører meg, blant annet, blant folk. Eh, ser jeg noen som trenger støtte, så gir jeg dem støtte. GI

Når det gjelder deltakelse i kirken representerer figurantene et vidt spekter. Svein som sitert over går som regel bare på gudstjeneste til høytidene, men ideen hans om at han har kirken med seg i tankene er interessant, og knytter seg nok opp imot barnetroen, som redegjøres for lenger ned. Svein står i klar kontrast til Martin, som er på gudstjeneste hver søndag og er den mest aktive kirkegjengeren blant figurantene. Følgende sitat er Egil, som jo er Martins far, sin vurdering av Martins engasjement.

Egil: Nei jeg har jo foreldrene mine på [aktuelt sted] da, gravene, så det er jo der jeg vil gå, men han Martin, han sønnen min, han vil jo gå litt overalt. For han er jo veldig redd for at kirken skal legges ned, han. II

Denne frykten for at kirken skal legges ned hører jeg ikke direkte fra Martin selv, men både han og Egil snakker om at de synes det er synd at det er så få personer som går i kirken. Derfor går Martin i kirken hver søndag, og gjerne i mange ulike menigheter i området. Egil sier han går i kirken sammen med Martin hver gang han ikke er på hytta, og hevder dette i gjennomsnitt betyr to søndager i måneden. Torbjørn ga ingen konkret beregning av hvor ofte han går, men det er blitt ganske jevnlig etter han mistet kona.

I forlengelsen av gudstjenesten deltar flere av figurantene, særlig Martin og Egil, på kirkekaffen. Egil har meldt seg til å bidra inn imot denne, og har også bidratt praktisk på andre måter.

Egil: Ja, nå var jeg jo nede [...] her i fjor og da fikk jeg alle- malt alle benkene da.

Int: Ja! Ok

Egil: Beiset alle benkene og- Jeg gjorde nå det, og det var – husker jeg – det var koselig og fint, så nei da.

[...]

Int: Har du gjort lignende ting for kirken før?

Egil: Nei, ikke så mye, jeg har ikke det.

Int: Men var det noe du satte pris på å bli spurt om?

Egil: Ja, jeg tror det.

Det kommer litt utydelig fram i sitatet, men jeg opplevde Egil som entusiastisk ovenfor å få lov til å bidra med å male benker for kirken. Dette stemmer godt overens med hvor ofte Egil legger vekt på verdien av praktisk arbeid.

4.2.2.2. Kirkelig bakgrunn og assosiasjoner

Alle figurantene, med unntak av Svein, gjør et poeng av at de kom tilbake til kirken i voksen alder. Jeg spurte dem om deres tanker om kirken før de ble aktive på eget initiativ for å høre hvilke assosiasjoner de hadde, med håp om at dette kunne avsløre fordommer som man kan kjenne igjen hos kirkeuvante også i dag. Torbjørn var den som tydeligst ga uttrykk for å sitte med fordommer.

Torbjørn: jeg har vel egentlig ikke visst bedre. Fordi at, der [...] som jeg kommer i fra – [...] kirken var et hus som stod oppå der som man gikk i barnedåp og konfirmasjon og bryllup og begravelser, og ellers så var man ikke der. [...] kirken har opp igjennom mine år vært et sted for *religiøse folk*, som *ler*, som- Det har aldri vært noe tradisjon for å gå i kirken, på en gudstjeneste eller noe som helst. GI

Kirken har vært for «religiøse folk», noe da Torbjørn impliserer at han selv ikke har vært. Fordommer knyttet til religiøsitet finner man hos enkelte av de andre figurantene også. Egil impliserer at forkynnelsen kan bli for «kristen», mens Martin nevner hvordan han ikke liker «gladkristne greier» og gjør et poeng av at han er kulturkristen, og ikke personlig kristen.

De andre tre figurantene har imidlertid i motsetning til Torbjørn hatt et mer positivt forhold til kirken fra barndommen av gjennom å ha blitt tatt med i kirken, da særlig på julegudstjenester. Egils tante tok han med i sin barndom, mens han selv tok med Martin i *hans* barndom. Svein gir uttrykk for å ha hatt sitt forhold til å delta på julegudstjenester hele livet. Det viser seg at også Torbjørn fra tidlig av har koblet kirken til julaften.

Torbjørn: Radioen i stua den stod på klokka 11 for da var det gudstjeneste og da skulle det være stille. Det er det eneste jeg liksom- Men etter at jeg flyttet hjemmefra og sånt noe så har kirken, den har stått en god bit bak i køen, egentlig. Det har ikke vært noe sted man har oppsøkt, selv om jeg mange, mange, mange ganger har tenkt på å dra i kirka på julaften. GI

Summen av dette avslører hos de alle, at kirken assosieres til folketradisjoner, livsoverganger og tilknytning til familie og bosted. Deres liv «fortolkes gjennom de kirkelige handlingene», slik teolog Gyrid Gunnes ordlegger det i artikkelen *Hvem er folkekirkens folk?*⁹⁵ I tillegg til julegudstjenesten nevner Torbjørn de ulike overgangsritualene dåp, konfirmasjon, bryllup og gravferd, og dette er han ikke alene om. Svein er gift i den lokale menigheten, og gjennom sitt

⁹⁵ Gunnes (2014), s.14

engasjement i arbeiderkoret er han ofte med og bidrar i begravelser i menigheten, mens skikken med å stelle graver står sterkt i Egil og Martins familie.

4.2.2.3. Opplevelse av tilhørighet

Vi kommer omsider til det sentrale punktet for studien. Hvilken opplevelse har figurantene av tilhørighet til kirken? Martin snakker her om hvordan han gjenoppdaget kirken etter å ha holdt den på avstand gjennom ungdomstiden og inn i ung voksen alder.

Martin: når jeg begynte å gå i kirken var fordi jeg ved en tilfeldighet var på en sykkeltur. Jeg skulle besøke en grav, jeg husker ikke helt forbindelsen, jeg var på en gravlund her, tror jeg hadde med meg ungene eller noe sånt på sykkeltur. Så da jeg så på gravene så tenkte jeg: «nå er det jo gudstjeneste, kanskje jeg skal stikke innom og se hvordan det var». Også gikk jeg inn også tenkte jeg [...] «nå skal jeg bare sitte og lytte, også skal jeg bare la tankene gå». Så var det ett eller annet som slo meg liksom, det var noe med liksom settingen, det var hele gudstjenesten. Rolig, ramme, det var- jeg satt og lyttet, jo det var jo litt sånn; jeg kunne si meg enig med det som ble sagt under preken. Og jeg kjente, salmene som ble sunget. Jeg kan ikke synge så jeg sang ikke, jeg satt bare og leste teksten, jeg sang ingenting. Men så var det liksom, det var ett eller annet som gjorde at det var- som orgelmusikken da, den løftet liksom stemningen opp liksom, det var liksom «jöss, dette var litt koselig», [...] du fikk en sånn mental rens da. GI

Martins «sykkeltur-opplevelse» rommer mye av verdien som flere av figurantene tilskriver kirken, som gjør at de opplever tilhørighet. De setter pris på roen som det å være i kirken gir, et avbrekk fra hverdagen, og fellesskapet i kirkekaffen.

I Torbjørns tilfelle er hans primære opplevelse av tilhørighet kontakten han har med prest og diakon gjennom samtale-tjenestene som kirken tilbyr. Etter tapet av kona har dette behovet meldt seg. Han beskriver også hvordan han er på gudstjeneste, hvor han tenner lys og deltar i nattverd. På lignende måte beskriver Svein sitt samarbeidsforhold med soknepresten gjennom hans engasjement i arbeiderkoret, som blir hans primære kontaktpunkt til menigheten.

Svein: Vi holder jo 1. mai-andakt her, koret jeg er leder for har en avtale med [aktuell menighet] hvor vi starter i gang- eller har 1. mai litt sånn- eller vi tok tilbake det, for det hadde Linda [soknepresten] lyst til, at den norske kirke og LO skulle samarbeide litt igjen, og det synes jeg er et veldig fint samarbeid. GI

Egil setter pris på fellesskapet ved kirkekaffen særlig, og nevner flere ganger hvor mange koselige mennesker det er man kan møte i kirken. Likevel virker han betydelig mer

komfortabel i sitt individuelle intervju med å utbrodere om erfaringer knyttet til sitt arbeid og ting han hadde gjort opp igjennom livet sitt enn med spørsmål knyttet til kirken. Svarene på spørsmål knyttet til hans kirkelige aktivitet var langt mer begrenset. Dette satte igjen en fornemmelse hos meg av at selv om Egil uttrykker at han trives godt i kirken og føler seg velkommen, virker det som han har ganske stor forskjell i opplevelse av eierskap til kirken som han har hatt til sitt tidligere yrkesliv.

Manglende eierskap kommer også til uttrykk i hvordan flere refererer til at de sitter bakerst i kirkerommet under gudstjenesten. Det er en enkel observasjon, men det underbygger en fornemmelse om følelsen av fremmedhet, at dette ikke først og fremst er figurantenes domene. Ikke at man ikke er velkommen, men man er heller ikke i sentrum av begivenhetene.

Martin: Det er blitt lite grann mer vridning rundt det med sånn reis opp og holde hender, og jeg er- for en som ikke er personlig kristen så føler man seg litt sånn utenfor komfortsonen når det gjelder akkurat de greiene der. At man skal være så veldig aktiv, jeg synes det- altså jeg som er personlig- ikke er personlig kristen, eller mer kulturkristen, jeg setter meg alltid bakerst i kirken for å høre og lytte, observere. II

Det jeg leser ut fra Martins skille mellom kulturkristen og personlig kristen knytter seg inn i religiøs tilnærming som vi kommer tilbake til i neste underkapittel. Det høres ut som Martin vil distansere seg fra det han anser som mer religiøse handlinger, mens han selv er mest opptatt av de sosiologiske og verdikonserverende funksjonene kirken har ovenfor samfunnet. Det er likevel noe ambivalens i dette, for samtidig som han gir uttrykk for distansering, nevner han hvordan han setter pris på å kunne gå til nattverd, som jo først og fremst er et religiøst sakrament. Dette kommer tilbake til hvilke assosiasjoner som knyttes til begrepene «personlig kristen» og i forlengelsen av dette, religiøsitet.

4.2.3. Figurantenes tro

Figurantenes opplevelse av tilhørighet er sterkt sammenvevd med deres beskrivelse av tro og trosutfoldelse, så dette underkapittelet fortsetter å se på spørsmålet om tilhørighet inn imot dette.

4.2.3.1. Gud, liv og død

Jeg spurte figurantene om deres forhold til tro og om de trodde på Gud.

Int: Så vil du- har du tenkt noe mer på dypere spørsmål om livet, eller litt sånn, har du noe forhold til Gud? Sånne typer ting. Eller er det noe du ikke tenker så mye på?

Egil: Nei, jeg tenker vel ikke så veldig mye på det, jeg gjør ikke det, så- jeg gjør ikke det altså. Men sånn generelt- Jeg tror at det finnes noe etterpå, det med at vi forlater her altså, jeg tror det altså, at det er noe. For det må det nesten være tror jeg, for hvordan har vi kommet hit? At det er en høyere makt, det tror jeg.

Int: Ja, du tror det?

Egil: Ja, jeg tror det. Jeg tror det altså, at det er noen som bestemmer over oss. II

Både Egil, Svein og Torbjørn nevner en tro på en Gud som styrer eller bestemmer over oss. Svein tilføyer også at han håper, i tillegg til å tro, at det er noe som er der og styrer, og sammenslår dette med troen om at det er en mening med alt. Han snakker om hvordan han har et håp om å møte kjente og kjære i det neste livet. Torbjørn kaller det han tror på for en «makt som er høyere» enn han selv. Selv om jeg tilføyer de alle en tro på Gud, siden det er dette spørsmålet de svarer på, unngår flere å bruke ordet Gud, og refererer heller til det som «noe» eller en «høyere makt». Noe annet som Egil setter ord på, som flere har til felles, er at spørsmålet om tro ikke er noe de aktivt tenker på i hverdagen, og da spesifikt tanker knyttet til de store spørsmålene. Her er det bare Torbjørn som viser at dette er noe han mer aktivt dweler over. Det er ikke dermed sagt at de andre tre ikke reflekterer teologisk – tvert imot, men de synes mer opptatt av troen når det er knyttet opp til den konkrete betydningen det har for livet her og nå.

Martin tilnærmer seg mer rasjonelt enn de andre figurantene til spørsmålene om Gud, liv og død. selv om han heller ikke aktivt tenker på dette i hverdagen. Blant annet sier han at det logisk sett burde være noen som har skapt universet, og konkluderer med at det gjør at det er en sjanse for at Gud finnes basert på dette. Han har lest en del i bibelen og er fascinert over fortellingene om Jesus. Han nevner også, noe overraskende, at han er mer åpen for gjenfødelse enn konseptet om himmel og helvete, og peker på hvordan blant annet sesongene går i en syklus. Det han derimot synes er viktigst, og som nok også er hans viktigste grunn for å gå i kirken, er hva kristendommen sier om hvordan man skal leve.

4.2.3.2. Barnetroen

Følgende er kanskje et litt krøket sitat, men legg merke til hvor mye Svein henviser til barnetroen sin.

Int: og hvis jeg får lov å spørre deg i forhold til troen din da – det du tror på. Kan du beskrive den?

Svein: Jeg- Ja, altså jeg tror på- jeg håper at det skal være noe mer enn dette på en eller annen måte. Ja. Det er barnetroen min, også håper jeg at jeg skal møte igjen alle de jeg er glad i som har blitt borte i tiden, og det er jo barnetroen min egentlig. Og den har jeg- det skjer jo mange ting i verden som er uforståelig og uforklarlig med- som er vonde ting da. Men da det er sånne tragiske ting og sånt, så er det jo veldig enkelt å be da, tenker jeg.

Int: Gjør du det da?

Svein: Ja, jeg gjør det da jeg er oppi situasjoner som jeg skulle ønske at jeg kunne fått noe hjelp da. Men det- om det ikke virker, nei, men da har jeg i hvert fall prøvd da. Så får vi håpe at det skjer noe mer etter, men det er barnetroen min.

Barnetro er et nøkkelord når det kommer til å forklare figurantenes tro, og deres forhold til kirken oppsummeres i dette begrepet. Svein drar selv den koblingen i sitatet under.

Svein: For meg så er det barnetroen som er grunnleggende og det jeg har blitt lært opp til, som er det knyttingspunktet jeg har til den norske kirke.

Alle figurantene utenom Martin nevner barnetroen når de refererer til egen tro og trospraksis. Jeg spurte hva de la i dette begrepet. Svein er allerede inne på det i sitatet over, og mener altså at barnetroen er de tingene han lærte om tro på grunnskolen. Torbjørn synes å implisere en lignende tanke som Svein. Tanken om Gud som bestemmer og styrer er noe han krediterer sin barnetro. Særlig Egil, men også Svein er tydelig på de praktiske utfoldelsene av tro som et uttrykk for barnetroen. Når jeg spør Egil om barnetro ramser han opp ulike ting han gjør med tilknytning til menigheten, og svarer bekreftende når jeg spør om det er det han gjør praktisk. Han sier også følgende.

Egil: Jeg er jo ikke noe sånt spesielt, spesielt kristen, det vil jeg ikke si jeg er. Men har barnetroen, for å si det sånn.

Dette impliserer en opplevelse av et skille mellom barnetroen og kristendom. Det bærer assosiasjoner til Martins opplevelse av skillet mellom personlig kristen og kulturkristen.

4.2.3.3. Religiøs tilnærming

Hos tre av figurantene forekommer det som etter Thompson & Remmes sine modeller fremstår som en ytre motivert tilnærming til religiøsitet, hvilket betyr at religiøsitet sees på som et middel for å oppnå andre ting. Dette preger blant annet hvordan de forholder seg til gudstjenesten og hva kirken betyr for dem.

Martin: [Kirken] er alt for lite brukt, og jeg tror det at det kunne vært litt færre psykologer- hadde det nok vært litt færre psykologer hadde flere gått i kirken eller pratet med presten tror jeg altså

Egil: Ja.

Svein: Du ser jo hver gang det skjer en katastrofe da – vi kan ta Gjerdrum for eksempel – da fikk jo kirka en stor betydning, og det skjer jo hver gang. Eeh, da Utøya skjedde.

Egil: Ja.

Svein: Hadde det ikke vært for kirka den gangen, eeh, så hadde nok mange flere slitt i etterkant. For de er jo psykologer, mange av dem. Bare det å kunne sitte også lytte på, og-

Egil: Ja, det er det jeg sier. Å sitte og lytte, til presten.

Svein: Du trenger egentlig ikke så mye mer.

Egil: Nei, nei. Du får en ro i deg, mener jeg altså.

Svein: Ja, du gjør det.

GI

Mye av fokuset til disse tre figurantene, nemlig Martin, Egil og Svein, er på funksjonaliteten og nytteverdien til kirken. Det kan være direkte gevinster av å delta på selve gudstjenesten som ro fra en stressende hverdag og opplevelsen av fellesskap. Verdien kirken har for det øvrige samfunnet vektlegges tydelig. Kirkens rolle i nasjonale kriser nevnes. Flere av dem er enige om at gudstjenester dekker lignende behov som psykologer gjør, og at færre hadde trengt psykolog om flere hadde gått i kirken. Det bør nevnes at Svein i tillegg uttrykker noen tegn på en indre motivert tilnærming til religiøsitet – altså religion som en kilde til mening, blant annet ved hvordan han snakker om at han har med seg kirken hvor enn han går og måten han på et annet tidspunkt vektlegger verdien av kirken som en støttepartner i en sorgprosess. Likevel er en ytre motivert tilnærming den mest dominerende blant figurantene.

Dette blir tydelig i sammenligning til den fjerde figuranten, og hvordan han skiller seg ut. Et av tingene som ble særlig fruktbart med å holde gruppeintervjuet var nemlig da Torbjørn ved et par anledninger kommenterte Martins «sykkeltur-opplevelse», som medførte at han begynte å gå i kirken igjen. Dette vekket tydelig gjenklang i tankeprosessene Torbjørn selv stod i.

Torbjørn: jeg skulle ut til [graven til kona] og pynte litt der ute, og på en rasteplass der ute så passet det sånn at det var gudstjeneste i fra Hærland kirke, i fra- det var sånn flerkulturell gudstjeneste. Og der var det en som, de leste bare noen sånne korte stykker, og det kommer tilbake til det du [Martin] sa nå med den opplevelsen med den sykkelturen fordi det samme hadde jeg der ute på E18, fordi at han karen som stod og pratet i telefonen min han snakket om det vesle sennepsfrøet som vokste, og jeg tror det er der jeg er nå, i en alder av fem og sytti [75] år, egentlig. Og jeg har ikke tenkt noe sånn særlig mer på det, men det sennepsfrøet som er så lite og som vokser så stort, det dukker opp stadig vekk. GI

I dette tilfellet blir Torbjørn den første og eneste av figurantene som trekker fram en konkret bibelreferanse som noe som virker sentralt for hans trosforståelse på stedet han var i livet. De andre figurantene snakker alle om bibelen og sitt forhold til denne i kontekst av forkynnelsen, men dette er i mye mer generelle ordelag og med spesielt fokus på hva konkret man får ut av prestens tolkning av dette.

Torbjørn: det er en egen stemning som jeg visste- nå er det fem og sytti [75] år – det er ganske seint på høsten. Men jeg får bruke den tiden jeg har igjen til å gå på oppdagelsesferd i det du [Martin] oppdaget den gangen, tror jeg. GI

Jeg spurte ikke om hva Torbjørn la i dette, men i konteksten av det han snakket om, kan man regne med at han følte han nærmet seg slutten av livet. Det gir også mening når han så snakker om tiden han har igjen og hva han skal bruke den til. Det er meget påfallende hvordan han velger å bruke ordet «oppdagelsesferd» når han snakker om hvordan han vil ha en lignende opplevelse som Martin hadde på sykkelturen. Dette gir assosiasjoner til Thompson & Remmes sin beskrivelse av religiøsitet som oppdagelsesreise, som jeg kommer tilbake til i diskusjonskapittelet.⁹⁶ Der vil jeg også si litt mer om Sveins tilbøyelighet for en indre motivert religiøsitet.

⁹⁶ Thompson & Remmes (2002), s.523

4.2.4. Forkynnelsen og prestens rolle

4.2.4.1. Livsaktuell forkynnelse

Under prater Svein og Egil om hva de mener er viktig for at de skal trives i en gudstjeneste.

Svein: Også, må det være- altså, må det være en preken som- ja, som interesserer meg. Altså, vedkommende som skal stå der å preke kan ikke være sånn tørr, kjedelig. Det må være noe mer da, tenker jeg.

Int: Hva som gjør en preken interessant?

Svein: Ja, det- kanskje ting som er- er «today», altså. Ting som foregår i nåtid, så vi kjenner oss igjen. II

EI2: ja, nei, da får du høre litt om livet og alt det da. Men det er jo mange som lager veldig fine taler av disse prestene, også er det jo noen som ikke er så flinke synes jeg *ler*.

Int: Hva vil du si en god tale handler om?

EI2: Ja, at den handler om mennesker og hvordan, at vi- ikke bare hele tiden være kristen da. Men at det kan komme andre ting og, inn imellom, er fint og prate litt om litt annet da.

Int: Ja, som for eksempel?

EI2: Ja, det kan være det ute i naturen og alt mulig sånt, eller kriger og alt mulig, at sånn skal det ikke være. Ikke bare hele tiden kristendom, synes jeg.

Int: Ja, så når det på en måte blir praktisk i forhold til verden og livet i dag, da er det bedre?

EI2: Ja, jeg synes det. Og det er mange som er flinke til å prate litt- altså, prate så folk forstår. Rett fram, synes jeg er veldig, veldig bra. Sånn har vi det, og sånn er det bare. Den veien skal vi gå [...]. Synes jeg er fint. II

Hos alle figurantene jeg fikk spurt om dette, utgjør forkynnelsen en helt sentral rolle for hvorvidt de trives i gudstjenesten eller ikke. Som Svein er inne på i sitatet over er det helt vesentlig at prekenen er engasjerende og aktuell. Det foreligger her noen tanker om at en preken kan være assosiativt med å være kjedelig og uinteressant. Egil setter ord på dette når han uttrykker at en god tale må handle om mer enn bare det som er «kristent». Det kan virke som Egil mener forkynnelsen kan bli *for* kristen, og at dette er en negativ ting. Han setter

dette i kontrast med å snakke om dagsaktuelle forhold. Martin er opptatt av at forkynnelsen ikke blir for ullen eller uklar, eller for abstrakt og svevende. Figurantene nevner eksempler hvor man bare gjengir innholdet i en bibeltekst uten å forklare hva det betyr for livet her og nå. Hvorvidt presten lykkes i å møte mennesker der de er eller ikke, synes avgjørende for om figurantene føler at en gudstjeneste er verdt å delta på. I flere av dem sitt tilfelle synes det å stå og falle på at presten klarer å unngå at budskapet blir for abstrakt eller utilgjengelig for «vanlige» folk.

4.2.4.2. Forkynnelse for enkle sjeler?

Gjennomgående i intervjuene er hvordan figurantene vurderer enkelte aspekter ved forkynnelsen som krevende, og hvordan de tidvis var selvbevisste på sin egen rolle i dette. Følgende ordveksling er et eksempel på dette, og er faktisk også det som inspirerte tittelen på avhandlingen.

Int: du nevnte det tidligere en sånn pragmatisk tilnærming til tro, så om det også, på en måte, kommer til uttrykk der da? At du foretrekker når talen har en konkret anvendelse?

Martin: Ja.

Int: Ja. Synes du bibelen er utilgjengelig ellers? Når du leser tekster, er det sånn at du, ja- hvordan er det?

Martin: Du må sette det inn i en kontekst da. Hvis du klarer det så er det mye enklere å forholde seg til det. Og som en enkel sjel som jeg er, så kan det være greit å være litt forklarende *ler*. Men det er jo ikke alt stoff i bibelen som jeg synes er like spennende, så- *ler*

Int: *ler* Nei?

Martin: Det kan jo hende at det er derfor jeg detter av et par ganger da, det må sies. Så det går litt på meg selv òg. II

Det er bare Martin som bruker beskrivelsen «enkel sjel» for å beskrive egen status i forhold til forkynnelsen, men en lignende holdning dukker likevel opp hos flere av figurantene.

Torbjørn: som sagt har jeg beholdt min barnetro og- og alt dette her. Jeg har ikke noen problemer med å- å akseptere det som blir sagt. Eller jeg trenger litt lenger tid til å tenke over ting. GI

4.2.4.3. Feminisering og politisering

Følgende tematikk, om politisering og feminisering, er det i stor grad Martin sin fortjeneste at får et dedikert segment i studien. Han brakte temaet på banen, og var ivrig på å dele perspektiver knyttet til tematikken. Dette var nok også samtalepunktet i gruppeintervjuet som skapte mest uenighet mellom figurantene.

Grunnen til at dette temaet fortjener å være fokusområde er fordi det er den desidert største kjepphesten til den mest aktive kirkegjengeren blant figurantene, og det som eventuelt skulle gjøre at Martin ikke vil fortsette å delta på gudstjenester. Han refererer også flere ganger til et personlig nettverk av likesinnede menn i lignende livssituasjoner, hvor mange har sluttet å gå i kirken på grunn av denne problemstillingen. I måten han snakker på er det også tydelig at noen av meningene kanskje ligger sterkere hos hans meningsfeller enn hos han selv. Tidvis presenterer han til og med perspektiver hos sine meningsfeller som han selv tar avstand fra. Dette er med å legitimere at det er en større andel menn enn han selv som står for disse perspektivene, og som da ikke lenger assosierer seg med den norske kirke.

Generell feminisering

Før vi kommer til sitatene knyttet til politisering, vil jeg redegjøre for mer generelle tanker om *feminisering*, og i en bredere sammenheng *umannlighet* hos figurantene. Blant figurantene er det bare Martin som eksplisitt mener at kirken er feminisert, mens de andre egentlig virker uenig. Jeg kommer tilbake til de andres tanker om feminisering under, da det gir mest mening å redegjøre for dem i lys av Martins tanker om politisering.

Martin: jeg har ikke noe i mot kvinnelige prester, jeg. Det har jeg ikke noe- De er vel så gode prester som- som mannlige, til og med bedre enkelte også. Så det er ikke det det går på, men det er sånn- feminisert agenda da, altså hvis det blir veldig mange kvinner, så blir det veldig mye- agendaen blir veldig kvinneorien- kvinne- hva skal jeg si for noe? Kvinneorientert, da. II

Spørsmålet om prestens kjønn er interessant. I Kvams studie er dette et sentralt spørsmål,⁹⁷ og min studie speiler hans i at figurantene mener det ikke spiller noen stor rolle, men viser noe ambivalens. Dette eksemplifiseres godt i sitatet til Martin over. Noen av de beste gudstjenestene han har vært på har hatt kvinnelige prester, men han uttrykker en opplevelse av at det er en overvekt av kvinner som kan medføre en agenda i favør kvinners interesser.

⁹⁷ Kvam (2018), s.65

Han nevner også at han har to venner som eksplisitt har fortalt ham at de ikke ønsker å gå i kirken når det er kvinnelige prester.

Det andre som Martin trekker fram som et klart tegn på feminisering er det teologiske uttrykket. Gjennomgående i intervjuene er Martin kritisk til islam og favoriserer kristendom, men i intervjuet under beundrer han nok litt muslimers forhold til sin egen tro, sammenlignet med kristne.

Martin: De slår seg mye mer på brystet, er- altså mye mer maskuline regle- hvis du skjønner hva jeg- mye mer sånn maskulin religion, og mens vi kristne vi bare: «å, unnskyld altså, at jeg støtet deg». Og der kommer kanskje den feminisering litt sånn, at vi skal være så underdanig. II

Han mener også kristne har en defensiv holdning til ting og vender det andre kinnet til litt for ofte. I samme sitat nevner han at han selv stiller seg litt nøytral til dette, men at det er mange menn som sier til han at det generelt er en feminin holdning i kirken.

Politisering

Her er Martins tanker om hvordan kirken er politisert.

Martin: der kommer også det som jeg synes er veldig negativt med den norske kirke i dag. For jeg føler- jeg sitter med en opplevelse hvor jeg har sittet i flere gudstjenester de siste årene og sagt «nå tror jeg jeg reiser meg og går, for det som blir predikert her nå det er ...», kirken har blitt veldig politisert, veldig feminisert. Det er veldig venstre-radikalt budskap som kommer fra kirken, og jeg vet om flere som har sluttet å gå i kirken på grunn av at det er en politisering av budskapet som kommer fra kirken. Det synes jeg er veldig negativt. Jeg mener kirken skal være politisk nøytral, det skal ikke være noen form for – hva skal man si for noe da? – en politisk organisasjon der man prøver å prakke på folk ideer. GI

Martin: Folk som har en- altså de gutta som jeg kjenner, og inkludert meg selv, som er handverkere og har et konservativt verdisyn. Med tanke på den politiske vridningen til kirken etter 2013, så føler man seg ikke hjemme lenger. II

Problemstillingen handler om en opplevelse blant flere om at flere prester forkynner et venstre-lenende politisk budskap i gudstjenesten. Temaer Martin eksemplifiserte var homofilt ekteskap, klima og islam-vennlighet, som han opplever blir formidlet med en agenda som han assosierer med venstre-radikal politikk, og som det oppleves at blir prakket på menigheten. Et moment her er hvordan Martin sammenslår politisering med feminisering. Jeg spurte han

nærmere om dette i det individuelle intervjuet og han bekreftet at han i sin forståelse tenkte politisering som et uttrykk for feminisering av kirken. Han nevner også at opplevelsen av politisk vridning skjedde etter kirken trakk seg ut av grunnloven i 2013, og sluttet å være statskirke. Det er ikke heller den venstre-radikale forkynnelsen han først og fremst motsetter seg, men at kirken i det hele tatt framtoner seg politisk.

Martin: Og jeg er redd for at vi får sånne fraksjoner innad i den norske kirke. Enten melder folk seg ut og begynner å gå i frimenigheter – hvis de er veldig religiøse altså – eller så får vi fraksjoner innad i kirken, som vi ser ved kirkevalget liksom. Vi får flere lister man kan stemme på ved kirkevalget. Det er de som er frie og liberale, også har du de midt på, også nå har vi også begynt å se at det kommer- begynt å komme kon- i hvert fall siste kirkevalg var konservative kristne som også stilte i lister. Og da begynner vi å få en sånn maktkamp innad i kirken og det vet jeg ikke om er så veldig bra altså. Hvis man klarer å holde sitt politiske syn på en nøytral objektiv måte så tror jeg det er mer samlende. Nå opplever jeg det som mer og mer splittende. Dessverre. II

Martin selv er åpen om at han er verdikonservativ, men sier flere ganger at han ønsker at kirken skal være politisk nøytral. Noe han trolig legger i dette kan finnes i følgende sitat.

Martin: jeg synes kirkens rolle i samfunnet er veldig undervurdert og jeg synes det er veldig trist at denne- at statskirken- at vi ikke har den lenger. Jeg tror det har littegranne- at det har litt med retter og plikter å gjøre, liksom i et samfunn. Jeg mener at det å gå i kirken og lære seg og skjønne hva de ti bud er for noe – det er ganske fundamentalt i vårt samfunn. Så jeg- så på den- Eeh, jeg tror flere hadde hatt godt av, som jeg sa, å gå i kirken på en søndag eller to i måneden også for å få lyttet littegrann til budskapet. GI

Han er opptatt av det som kirken har å tilby det norske samfunnet gjennom sin bibeltradisjon. Han gjør en konkret referanse til de ti bud, men synes å implisere at forkynnelse som har til hensikt å formidle et bibelsk fundamentert budskap er kirkens rolle og bidrag i samfunnet, og om gjort riktig trolig er noe han vil beskrive som «politisk nøytralt». Hvorvidt det i realiteten er mulig å snakke om en politisk nøytral kirke vil bli diskutert nærmere i neste kapittel.

Feminisering blant de andre figurantene

Det tilhører også bildet at de andre i fokusgruppen til dels motsatte seg Martins utsagn. Egil var enig i at han ikke hadde sansen for hvor mye det blir snakket om homofilt ekteskap, men sier seg tydelig uenig når jeg spør om han også mener kirken er feminisert. Torbjørn uttrykker ingen nevnte meninger om problematikken, og virker generelt ikke nevneverdig interessert i den. Svein motsetter seg tydeligst og mest. Han kommer litt seint til fokusgruppeintervjuet og

kommer inn i rommet mens Martin deler sine tanker om homofili og islam. Han er snar med å uttrykke sine egne tanker på dette.

Svein: Også hørte jeg deg [Martin] si noe om muslimer og jeg er jo vokst opp i et flerkulturelt miljø, og veldig mange venner som er muslimer, og jeg- jeg ser ikke, eeh. Jeg skjønner hva du mener da du sier at i et muslimland og du sier du er kristen så blir ikke det akseptert. Norge er jo suverene der. Vi aksepterer egentlig ganske mye. Og ja, folk må få lov å tro på det man vil, bare man ikke dytter det på meg. Det tenker jeg. Også må jeg ha, det som jeg kjenner i fra den norske kirke er jo at det er ganske stor takhøyde da, på mange- mange måter, også er det veldig liten takhøyde på enkelte ting. Og da er vi inne på det neste punktet. Jeg hørte innledningsvis, da- da ble det nevnt homofili. Jeg har jo også mange venner som er det, og jeg synes jo i utgangspunktet at for meg så er det kjærlighet som teller, uvesentlig på hva slags menneske man har blitt glad i, tenker jeg da. Det er jo bare en formalitet, for meg i hvert fall. Men jeg aksepterer også de som ikke tolererer det, for det må man jo få lov til å si sin mening om. GI

Det som er interessant her er jo at selv om Svein er uenig i sak, er han i grunn tilsynelatende enig i prinsippet til Martin: at kirken ikke må dyttes eller prakke på folk budskapet sitt.

Opplevelsen av praksis er likevel annerledes, da han mener at kirken har høy takhøyde på ting, som synes å korrelere med om kirkens holdning til verdispørsmål er i tråd med hans egne. Det ble for øvrig utfordrende i intervjuene å etablere noen klar definisjon på hva feminisering og politisering er, og hva som ble lagt i de ulike ordene varierte mellom figurantene. Da jeg for eksempel spurte Svein i det individuelle intervjuet om hva han mente om påstanden at kirken var feminin eller feminisert, så var han snar med å trekke inn spørsmålet om homofili. Det fremstår slik at om noen av de andre figurantene opplever aspekter ved kirken umannliggjørende, er det ikke på et nivå hvor det er åpenbart for dem selv.

4.3. Sokneprestens respons

Det er mye man kan trekke fram fra et meget informativt intervju med soknepresten i den aktuelle menigheten. For studiens omfang må jeg dessverre begrense det til det som direkte berører figurantenes erfaringer.

Jeg har vært innom det tidligere, men valgt å ikke sette ord på det før i dette underkapittelet, men det er påfallende hvordan de som deltar mest på gudstjeneste av figurantene er dem som gir mest uttrykk for manglende opplevelse av tilhørighet. Jeg får også inntrykk av at den av figurantene soknepresten har tettest relasjon til er Svein, som da også er den minst aktive

kirkegjengeren blant dem. Dette er jo selvsagt forbeholdt gudstjenestene, og da er det naturlig å trekke fram at soknepresten Linda gir uttrykk for at gudstjenestene strengt tatt er én av mange fokusområder i menigheten, som satser stort på diakonale tiltak. Mye av fokuset hennes i intervjuet er å trekke frem det brede diakonale arbeidet som skjer i lokalmiljøet, både i samarbeid og dialog med andre trossamfunn, og tett samarbeid med bydelen.

Linda: Synlig og til stede i lokalsamfunnet. Og ikke bare om det nødvendigvis skjer noe i kirken, men vi og tenker at vi er kirke der folk er.

Linda er opptatt av å definere kirkeaktivitet ikke bare utfra gudstjenestefellesskapet, men ukestilbudene, da mange i menigheten selv regner seg som aktive med dette i tankene.

Når det gjelder forkynnelsen virker Linda å speile figurantenes meninger om forkynnelsen på flere punkter. Blant annet ønsker hun 1) å redusere mengden bibeltekst som blir opplest på søndagene, som har pleid å være tre lengre tekster, fordi det lett blir mye ord. 2) Hun er bevisst på at det er i forkynnelsen presten virkelig møter menigheten og lokalbefolkningen, og at de derfor forsøker å ha fokus på dagsaktuelle temaer. 3) De ønsker å ha et «Jesus-fokus» og «håps-fokus», og tale til trøst og livsmot for en befolkning der det er mye psykiatri. 4) Hun trekker fram kirkekafe-fellesskapet og samtalene etter gudstjenestene som veldig viktige. Dette viser at det er lik oppfatning mellom figurantene og soknepresten på flere sentrale punkter for en positiv gudstjeneste-opplevelse.

Linda erkjenner at kirken gjennom tidene har skapt avstand til mennesker med arbeiderklassebakgrunn, og i den sammenhengen spurte jeg om stabens høyere utdanning kunne være med å støte vekk arbeiderklassefolk.

Linda: Det er klart språket- språk og kultur og status og roller, og den makten som ligger til den rollen vi har, selvsagt har vært med å støte folk fra seg. [...] jeg tror jeg har vært med på å skape et rom for å åpne opp, men det må på en måte en bevisstgjøring til fra oss, og jeg har jobbet mye med dette.

Hun bekrefter også at det er flere menn med høyere utdanning enn arbeiderklassmenn som deltar på de vanlige gudstjenestene gjennom året. Det kommer også fram at staben en stund har vært kvinnedominert og at de har jobbet med å tilstrebe kjønnsbalanse. På et tidspunkt var de fem kvinnelige prester, før de fikk inn to mannlige prester. De har også ønsket bredde

utover menn og kvinner, og har ansatte i staben som er homofile og lesbiske, samt en som identifiserer seg med en tredje kjønnskategori.

Linda beskriver hvordan kirken åpnet opp dørene for å ta imot arbeiderkoret som markerte 1. mai, hvor da Svein blant annet var involvert og fikk bære korset under markeringen. I den sammenhengen sier hun dette.

Linda: politisk så har jo òg arbeiderpartiet og venstre-siden dominert veldig i bydelen vår, og vi markerte jo 1. mai hvert år [i kirken].

Jeg tolker det slik at Linda sier dette for å implisere hvordan de praktiserer tanken med å møte behovene i lokalmiljøet, og samtidig fremme et eksempel på arbeid de gjør for å imøtekomme arbeiderklassen. Dette står i klar kontrast til Martins beskrivelser av arbeiderklasse menn som mer høyrekonservative. Jeg delte med Linda noen av hans beskrivelser⁹⁸ om feminisering og hvordan dette kommer til uttrykk gjennom en venstre-politisk agenda i forkynnelsen. Dette er hennes responser oppsummert: 1) hensikten med å omfavne enkelte kulturelle bevegelser⁹⁹ gjøres for å møte lokalmiljøet der de er, og dette er ikke bare for å fremme en agenda fra staben; 2) en erkjennelse av at ved vanskelige eller kontroversielle veivalg vil noen slutte eller trekke seg ut av menigheten – og at hun aksepterer dette, mens nye vil komme til kirken; 3) politisk uenighet er vanskelig å håndtere og arbeiderklasse menn i lokalmiljøet befinner seg på begge sider av det politiske landskapet; og 4) et ønske om dypere å forstå hva kritikken om feminisering handler om, at begrepet er kjent for henne, men ofte uklart i innhold.

⁹⁸ Anonymt

⁹⁹ Som for eksempel «Pride» eller 1. mai

5. Diskusjon

I dette kapittelet vil funn fra bearbeidingen med intervjuene som ble gjort i den deskriptive analysen bli systematisert, i lys av det teoretiske rammeverket. Videre vil det bli gjort en diskusjon på hva disse funnene betyr i en større sammenheng; inn i mot problemstillingen; forskningsspørsmålene, og konkret for den norske kirke.

5.1. Tro og praksis

Først vil figurantenes beskrivelser av tro og kirkelig tilhørighet bli systematisert i lys av studiens teoretiske rammeverk.

5.1.1. Enkel og praktisk – arbeiderklassemenns tro

Flere av mennene tok opp barnetroen som en grunnleggende del av sin trosforståelse. Begrepet har blitt utforsket i den deskriptive analysen, ettersom flere av figurantene bruker det som en beskrivelse for hele deres trosliv. Det er grunnlag for å kunne hevde at det de beskriver som barnetro er et annet begrep for deres *alminnelige teologi*.

Noe som gjør det interessant å drøfte figurantenes tro i lys av alminnelig teologi er forholdet den har til akademisk teologi. Selv om figurantenes beskrivelser av egen tro er kortfattede og primært forankret i praksis, deler de mye av det tradisjonelle folkekirkelige uttrykket som mange medlemmer i Dnk nok kjenner seg igjen i. Samtidig mangler de den disiplinerte studien av teologi som prester og lekfolk som har lest kristen faglitteratur innehar.

Figurantenes skildringer eksemplifiserer både når alminnelig teologi og akademisk teologi er i opposisjon, men også når de spiller på lag. Forholdet kommer blant annet til uttrykk når Martin refererer til seg selv som en «enkel sjel» i møte med prestenes noen ganger litt for abstrakte prekener.

Først er det viktig å danne et bilde av hva barnetroen konkret består av, for å forstå deres alminnelige teologi. Den innebærer 1) noen grunnleggende teologiske antakelser om Gud, livet og døden, og 2) et sett med praksiser som har forankring i den lokale menigheten. Det sentrale her er at utgangspunktet for begrepet stammer fra hva de er opplært til som barn, og kan oppsummeres som en trosutfoldelse som hviler på en folkekirkelig tradisjon. Dette

kommer til uttrykk gjennom praksiser som dåp, julegudstjenester, besøk på gravlunden og å lytte til presten på søndagen.

Egil og Martin synes å forsøke på en slags rangering av grader av kristenhet inn i ulike uttrykk. Martin er ikke «personlig kristen», men «kulturkristen», mens Egil har sin barnetro, men er ikke «spesielt kristen». Egil ønsker også at talene ikke er så «kristne» hele tiden. Begge beskrivelsene presenterer et slags skille. Kan det være en representasjon på skillet mellom figurantenes alminnelige teologi og prestens akademiske teologi? I det minste oppleves det som figurantene anser seg selv som mindre religiøse enn andre som deltar på gudstjenestene, og verdsetter når forkynnelsen møter deres opplevde nivå.

Som beskrevet i den deskriptive analysen, uttrykker tre av figurantene en *ytre motivert* tilnærming til religiøsitet, mens den fjerde synes å ha utviklet en *religiøsitet som oppdagelsesferd*-tilnærming. Måten den ytre motiverte religiøsiteten kommer til uttrykk, kan potensielt gi et rammeverk for å forstå hvorfor i alle fall Egil og Martin synes å ha en opplevelse av seg selv som mindre religiøse. Særlig de to, samt Svein, beskriver en ganske pragmatisk tilnærming til hvordan de tenker tro.

Svein oppleves mer tilbøyelig til en indre motivert religiøs tilnærming, selv om han også viser ytre motiverte trekk. Derfor er det interessant hvordan han har et sterkere fokus på verdier som i Woody L. Davis sin studie kategoriseres som feminine, slik som omsorg og nestekjærlighet.¹⁰⁰ Han er den blant figurantene som synes å ha minst utfordringer med kirkens uttrykk, og ikke bare kjenner han seg ikke igjen i påstanden om at kirken er feminisert, men gir denne påstanden mest motstand. Det som er påfallende med dette er hvordan det samsvarer med Thompson & Remmes sin beskrivelse av hvordan menn med indre motivert religiøs tilnærming også uttrykker mer feminine holdninger.¹⁰¹

Torbjørn beskriver bokstavelig talt sin utforskning av trosopplevelser som en oppdagelsesreise. Dette sår rett inn i beskrivelsen til Thompson & Remmes om eldre menn utsatt for livets motsetninger og tragedier, og hvordan de begynner å tilnærme seg religion gjennom å stille spørsmål til ortodokse svar og søke etter meningen med livet.¹⁰² Thompson

¹⁰⁰ Davis (2017), s.13

¹⁰¹ Thompson & Remmes (2002), s.522

¹⁰² Ibid., s.523

& Remmes kaller det «questing», men oppdagelsesferd eller oppdagelsesreise blir uttrykk for det samme på norsk. Altså er ikke bare Torbjørns generelle tilnærming til religion veldig i tråd med deres beskrivelse av denne religiøse tilnærmingen, men konteksten hans stemmer med mennene som Thompson & Remmes beskriver i sitt arbeid.

5.1.2. Hva kirken betyr

Da jeg endte opp på problemstillingen jeg gjorde, fikk studien en unik utfordring: å belyse *fraværet* av en gruppe menn ved å intervju de som er *tilstede*. Dette er utfordrende fordi figurantenes deltakelse indikerer en bakenforliggende motivasjon, som de fraværende tilsynelatende ikke har. For det første er det tydelig at figurantene trives i kirken. Dette til tross for at enkelte har mange problemer med den. De har ulike utgangspunkt, og dermed ulike tanker om hva kirken betyr for dem, men noe har de også felles. Flere opplever for eksempel at kirken gir dem en opplevelse av hvile og ro fra en masete hverdag.

For det andre er kirken en viktig institusjon. Den har en rolle som verdiforvalter i samfunnet, og er et samlingspunkt i kriser, både på nasjonalt og personlig plan. Svein nevner leirskredet i Gjerdrum og 22. juli som eksempler på dette. For Torbjørn er kirken en fersk relasjon, og en tilsynelatende kjærkommen en, da han har fått hjelp av kirken til å håndtere sorgen etter tapet av sin kone. Han blir med dette et eksempel på rollen kirken kan få i en personlig krise.

I tråd med flere av figurantenes ytre motiverte religiøse tilnærming er det den utilitaristiske verdien av kirken som vektlegges tyngst, som kirkens rolle i nasjonale kriser, hvordan gudstjenester kan minske behovet for å besøke psykolog og hvor fint det er med fellesskap. Kirkekaffen etter gudstjenesten nevnes av flere som et viktig samlingspunkt, både fordi de selv synes det er hyggelig, men også fordi de ser verdien av at folk med sine store og små problemer kan få dele sine livshistorier. Kirken er også et ankerpunkt for den tidligere nevnte barnetroen. Svein beskriver barnetroen som alt han er lært opp i fra han var liten. Egils vurdering av barnetroen er den praktiske utførelsen av troshandlinger. For begge spiller kirken en helt sentral rolle i utfoldelsen av dette.

5.2. Hvorfor er det få arbeiderklassemenn i kirken?

5.2.1. Er kirken bortebane for arbeiderklassemenn?

Det ble nevnt i metode-kapittelet at det var utfordrende å skaffe figuranter. Noen grunner spilte nok inn, som begrenset tid til å rekruttere og at det var i Covid-19-tider som gjorde at kirker hadde redusert aktivitet. Min opplevelse gjennom samarbeidet med den aktuelle menigheten, var at det også ikke var så mange å velge fra. Det var tilnærmet ingen andre kandidater enn de jeg endte opp med. Dessuten var det bare to menn som fortsatt var yrkesaktive blant figurantene. Samtidig kunne Martin snakke om flere han kjente som ikke lenger gikk i kirken.¹⁰³ Derfor er det grunnlag for også å vurdere en annen mulighet, nemlig at det var vanskelig å finne figuranter fordi det er få arbeiderklassemenn som går i kirken, noe som for flere av dem er et bevisst valg.

I masteroppgaven til Kvam, som for øvrig utførte sin forskning i Borg bispedømme, tilhørte tre av fire figuranter arbeiderklassen. Disse figurantene gikk vanligvis ikke i kirken, men hadde en tilknytning til kirken gjennom at de var konfirmantfedre. I en fotnote nevner Kvam at en menighetsansatt bekrefter at blant mennene som går i menigheten er det en betydelig større andel med høyere utdanning. Det støtter inntrykket av at det er få arbeiderklassemenn som deltar i kirken, og at det blant arbeiderklassemenn med tilknytning til kirken er flere som vegrer seg for å delta.¹⁰⁴ En måte å angripe dette er ved å vurdere om klassebetingede maskulinitetskonstruksjoner spiller en rolle.

5.2.1.1. Maskulinitetskonstruksjoner hos figurantene

En majoritet av figurantene deler ikke oppfatningen at kirken er feminisert, samtidig som den ene figuranten som mener at den er det, virker å representere synspunkter fra meningsfeller som ikke går i kirken. Det er godt grunnlag for å hevde at figurantene trives i kirken delvis fordi de opplever kirken som umannliggjørende i mindre grad enn menn som har sluttet å gå, en gruppe som Martin henviser til flere ganger i intervjuene. Et annet aspekt er at figurantene ikke har noen felles eller klar definisjon for hva feminisering er. Kanskje de opplever negative konnotasjoner til ordet og derfor ikke vil assosiere det med kirkelige praksiser de selv ikke

¹⁰³ Inkludert en person jeg forgjeves forsøkte å rekruttere som figurant

¹⁰⁴ Kvam (2018), s.25

har et så stort problem med. Det er uansett klart at det ikke er en sterk felles forståelse av ideell mannlighet som alle figurantene kan stille seg bak.

Det er to typer uttrykk for forhold mellom mannlighet og umannlighet man kan dra oppmerksomhet til. Det ene er det som eksplisitt blir satt ord på av Martin i intervjuene, mens det andre er de underliggende tendensene man kan tolke seg fram til basert på hvordan figurantene snakker om sitt forhold til kirken. Eksplisitte beskrivelser av feminisering er trolig genuine for personer som uttrykker dem. Men når det gjelder de underliggende tendensene, må det følges et forbehold om at det kan være en rekke andre faktorer som forklarer hvorfor figurantene mener eller erfarer det de gjør. Archer et al. vil være til stor hjelp for å tilnærme seg den sistnevnte kategorien av maskulinitetskonstruksjoner blant figurantene.

Archer et al. beskriver en utilpasshet blant arbeiderklasse menn i valg av høyere utdanning som korrelerer fint med frykten for å falle i umannlighet.¹⁰⁵ Det har også slående likheter med Prestjans beskrivelser av skillet mellom mannlighetsidealer mellom borgerligheten og bøndene på 1800-tallet.¹⁰⁶ Forskjellen er at det Prestjan beskriver som intelligente – eller ukroppslige – yrker hos menn i dag ikke har samme status som umannlig som det hadde på den tiden. Som blant andre Ekenstam er inne på, er det likevel fint mulig å ha ulike standarder for mannlighet i samme sosiokulturelle kontekst.¹⁰⁷ Selv om ukroppslige yrker ikke regnes som generelt umannlig, kan det likevel oppleves umannliggjørende for en mann fra en arbeiderklassebakgrunn å gå inn i et domene der andre regler gjelder enn han selv er vant med. Om det ikke gjør det, er det kanskje fordi de har tilegnet seg det man kan referere til som en middelklasse-mannlighet.

Flere av Archer et al. sine observasjoner vekker gjenklang i figurantenes skildringer.

- Måten flere av figurantene beskriver en selvfølgelighet i valget av karriere samsvarer med mennene i Archer sin studie. Høyere utdanning er ikke på radaren for flere av dem. I Egils tilfelle motsatte han seg tanken om videreutdanning fordi han forestilte seg kjedelig kontorarbeid hvor han var eksponert for å få kjeft, og konkluderer med at dette ikke var noe han kunne identifisere seg med.

¹⁰⁵ Archer et al. (2001), s.445

¹⁰⁶ Prestjan (2008), s.162-163

¹⁰⁷ Ekenstam (2006), s.178

- Flere figuranter nevnte å kunne forsørge familien som en verdi de satte høyt. Martin valgte å gå rett inn i arbeid etter militæret med hensikt å forsørge familien og bemerker at han bevisst reflekterte over hvordan å gå inn i høyere utdanning ikke ville være gunstig med tanke på dette.

Begge disse faktorene samsvarer med klassiske holdninger som Archer et al. beskriver hos arbeiderklassemenn, hvor maskulinitetskonstruksjoner spiller en betydelig rolle.¹⁰⁸ Svein er den eneste av figurantene som har tatt høyere utdanning, og er den som uttrykker mest feminine trekk basert på verdiene han fremhever og hans tilnærming til religiøsitet.

Til tross for at det er flere klare paralleller til en klar konflikt mellom mannlighet og umannlighet når figurantene snakker om valg av karriere, sett opp imot Archer et al., er det vanskelig å dra lignende koblinger når de snakker om sine erfaringer med kirken. En av denne studiens sentrale hypoteser var at det kunne være en korrelasjon mellom å mistrives på skolen og akademia, og å mistrives i kirken. Nærmest samtlige figuranter sier at de slet på skolen og de fleste av dem holdt seg unna høyere utdanning, men jeg har ikke grunnlag for å konkludere med at de samme tendensene gjør seg gjeldende i kirken, da forholdene de har til de ulike institusjonene er for ulike.

Det betyr dermed ikke at det ikke er tendenser til en konflikt mellom mannlighet og umannlighet i kirken. Egil og Martin viser flest tegn på dette, blant annet i hvordan de omfavner kristne verdier, men tar avstand fra å kalle seg kristne.¹⁰⁹ Martin snakker blant annet om hvordan han mener kristne snur det andre kinnet til litt for ofte. Han nevner også «gladkristne» aktiviteter som å rope halleluja, holde hverandres hender, og ha piano i stedet for orgel. Opplevelsen av innhold i forkynnelsen som er «kvinneorientert» sitter i ham, og mener at et stort antall kvinnelige prester spiller en rolle i dette. Både Egil og Martin uttrykker potensielt tegn på dette når temaet om homofilt ekteskap formidles fra talestolen. Man skal være forsiktig med å tilskrive motstanden mot dette til kun å handle om maskulinitetskonstruksjoner, da det også finnes legitime teologiske og politiske argumenter for å motsette seg det. Samtidig er det utvilsomt en realitet at homofili kan oppleves som en mot-type til etablerte mannlighetsidealer.

¹⁰⁸ Archer et al. (2001), s.444-445

¹⁰⁹ Det vil si, Martin kaller seg gjerne kristen, men ikke *personlig* kristen

5.2.1.2. Forkynnelsen er avgjørende

Forhåpentligvis har jeg ovenfor klart å argumentere for en potensiell sammenheng mellom klassetilhørighet og opplevelsen av hva som er umannlig. Middelklassemenn opplever trolig ikke kirken umannliggjørende i samme grad som arbeiderklassemenn. Figurantene er konsekvente i å referere til forkynnelsen som den avgjørende faktoren i om en gudstjeneste er verdt å gå på eller ikke. Relativt til arbeiderklassemenns perspektiv kan vi her også se uttrykket for potensielle konfliktforhold: mellom alminnelig og akademisk teologi; arbeiderklasse og middelklasse; ytre motivert og indre motivert religiøsitet; og mellom mannlighet og umannlighet.

Selv med alle disse potensielle konfliktene, kommer likevel ikke figurantenes problemstillinger knyttet til forkynnelsen til uttrykk ved hard kritikk – med unntak av når det blir politisk, men heller ved litt passive erkjennelser av at den kan være tørr og kjedelig. Det er ikke nødvendigvis styrken i kritikken, men hvor ofte den dukker opp, som gjør den viktig. En gjenganger blant figurantene er behovet de uttrykker for å kjenne seg igjen i forkynnelsen. Et par av dem nevner hvordan de ofte kan si seg enig i det som blir sagt, og at dette er en indikator på en god preken.

Beskrivelsen til Egil om at talen «ikke alltid må være så kristen», men må berøre dagsaktuelle ting, kan kanskje forstås bedre om man betrakter det i lys av dynamikken mellom alminnelig teologi og akademisk teologi. Når en prest ikke klarer å engasjere lytterne og språket blir for tungt, skaper det en konflikt mellom det alminnelige og det akademiske. Prestens ansvar er å anerkjenne at det akademiske har sitt opphav i det alminnelige og tette gapet mellom dem. Astley poengterer at å drive akademisk teologi uten hensyn til den alminnelige teologien den har sitt opphav fra, er å neglisjere sentrale strukturer, konsepter og dynamikker i våre egne og andres distinkte tros liv.¹¹⁰

De ulike religiøse tilnærmingene avdekker også ulike behov ved en preken. Torbjørn, som tilnærmer seg religion som en oppdagelsesreise møter teologiske konsepter med økt nysgjerrighet, som da lignelsen om sennepsfrøet fra Matt 13,31-32 resonnerer med ham. De andre figurantene som i større grad tilnærmer seg med ytre motiverte tendenser, har kanskje mindre ønske eller behov for å bli utfordret på mer abstrakte teologiske konsepter. Forskjellen

¹¹⁰ Astley (2002), s.13

på hvordan de tilnærmer seg disse konseptene kan bli forklart med et begrep Davis refererer til som *reseptivitet*, eller mottakelighet.¹¹¹ Figurantene har alle til felles å være «enkle sjeler», men livssituasjonene deres gjør at de er på ulike stadier i forhold til reseptivitet. Det er også mulig at man her ser tegn på maskulinitetskonstruksjoner, når responsen på forkynnelse man ikke kjenner seg igjen i eller er uenig i, er at man heller slutter å følge med. Det er ikke sikkert det bare er fordi det er kjedelig og uengasjerende, men kanskje i enkelte tilfeller også en frykt for umannlighet som spiller inn.

5.2.1.3. Ut å male benker

I innledningskapittelet snakket jeg om hvordan jeg ble grepet av beskrivelsene til Anne Berit Mathisen, om hvordan menn opplevde tett åndelig fellesskap når de feiret gudstjeneste sammen med likesinnede ute på oljeplattformen, der de ellers jobbet sammen hele dagen.¹¹² Jeg ble minnet på dette i møte med Egils beskrivelser av hvordan han ble gitt i oppdrag å male og beise benker for menigheten. I hans tilfelle gjorde han denne oppgaven alene, som også kan være et meningsfullt bidrag for å hjelpe å skape tilhørighet til det øvrige kirkefellesskapet. Verdien ligger blant annet i å kunne føle seg nyttig, særlig for menn med en ytre motivert tilnærming til religiøsitet som legger vekt på kirkens funksjonalitet – å selv kunne være med å leve ut disse funksjonene. Davis beskriver hvordan menn ofte finner en kirke attraktiv som kommuniserer et positivt selvbilde ved at den bidrar praktisk inn i lokalmiljøet.¹¹³ Dette stemmer med inntrykket man får av figurantene som både er glade i å arbeide med praktiske oppgaver, og i tillegg utstråler samfunnsengasjement.

Det er grunnlag for å tenke at man i dette diakonale rommet, hvor man jobber sammen, også kan tilrettelegge for åndelig fellesskap. Det er allerede flere kirker i Norge som har arbeidsgrupper, ofte bestående av menn, som hjelper til med å utføre praktiske oppgaver for menigheten.¹¹⁴ Davis poengterer verdien av å gi trøst til de som er nedbrutt eller svake, og samtidig gi ressurssterke personer utfordringer – i form av praktiske oppgaver som kler deres egenskaper. Gjennom å få utfolde sine praktiske egenskaper på meningsfulle måter hadde

¹¹¹ Davis (1987), s.56-57

¹¹² Gudvangen (2015)

¹¹³ Davis (1987), s.52

¹¹⁴ Jeg har selv observert Nordstrand kirke som et eksempel på dette. Et annet eksempel er Håpets katedral i Fredrikstad – et fler-religiøst prosjekt vel å merke, som baserer hele konseptet sitt på dugnadsarbeid. Det er også utbredt i mange norske frikirker.

menn i hans egen studie en økt reseptivitet for tro.¹¹⁵ Den aktuelle menigheten har mye fokus på trøst, som potensielt kan virke umannliggjørende for enkelte menn, som ville hatt bedre utbytte av praktiske utfordringer.

Både Kimmel og Ekenstam anvender begrepet *homososialitet*, som handler om hvordan menn i ikke-seksuelle relasjoner med andre menn etablerer fellesskap hvor man lettere kan bevare sin mannlighet.¹¹⁶ En stor del av frykten for umannlighet handler om å falle utenfor mannsfellesskapet,¹¹⁷ mens man som en del av det underbevisst bekrefter og utfordrer hverandres mannlighet i relasjonsdynamikken.¹¹⁸ Gjennom arbeidsgrupper kan menn slik potensielt få en inngang til kirken som oppleves innbydende og åpner opp for å bli en mer integrert del av menigheten. Det er diakonalt på flere måter, både ved at man legger til rette for fellesskap, men også fordi mennene som blir engasjert kan være med å gjøre en positiv forskjell for lokalmiljøet, som figurantene beviser sin tilknytning til gjennom barnetroen. Dette kan ikke bli et sideprosjekt fra kirkens side, men noe kirken helhjertet omfavner, for eksempel ved å bruke arbeidskraften til å gjennomføre meningsfulle prosjekter i kirkens regi. Kirken må dessuten evne å tåle og la seg utfordre av uttrykk for maskulinitet som er litt røffere i kantene.

5.2.2. Er forkynnelsen for politisk?

Martin ga uttrykk for misnøye med det han opplevde som aktivisme for en venstre-politisk agenda fra enkelte prester på talerstolen. Han henviste til en større omgangskrets med likesinnede menn som ikke bare delte hans meninger på dette, men som hadde meldt seg ut av kirken på grunn av det. Dette gjør det nødvendig å drøfte denne tematikken.

De andre figurantene viser mindre interesse for denne problemstillingen enn Martin. Figurantene synes å forme meninger utfra en minoritetsposisjon blant arbeiderklasse menn, da de er blant de få som faktisk deltar i kirken. Det at figurantene enten er enige i eller i det minste forsont med forholdene i kirken slik de er nå, kan være en av grunnene til at de tross alt blir værende i kirken, der nettverket til Martin i motsetning har trukket seg ut. Men det er fortsatt noe interesse hos de andre figurantene. Egil synes også det er problematisk når

¹¹⁵ Davis (1987), s.57

¹¹⁶ Ekenstam (2006), s.44 & Kimmel (2006), s.5f

¹¹⁷ Langeland (2011), s.282

¹¹⁸ Holgersson (2006), s.31

homofilt ekteskap blir promotert fra talerstolen, selv om det er noe mer uklart om dette er personlig eller prinsipielt begrunnet fra hans side. Svein er som nevnt uenig i de politiske synspunktene til Egil og Martin, men bekrefter at han i prinsippet er enig i at man ikke burde bli prakket på et budskap, selv om han nok ikke har opplevelse av at dette skjer i den aktuelle menigheten.

5.2.2.1. Kjønn- og klasseforskjeller i politisk stemmegivning

Noe som gjør dette punktet relevant for å belyse menns lave oppmøte i kirken er hvordan Martin kobler kirkens politiske profil og feminisering. Han argumenterer at den venstre-politiske forkynnelsen er tiltrekkende for kvinner, og samtidig frastøtende for menn, da særlig handverkere – altså arbeiderklassmenn. Om hans opplevelse deles av en større gruppe menn i samme sosiokulturelle stand som han selv, er dette viktig for studiens problemstilling. Sannsynligheten for dette vil bli styrket om det er hold i Martins påstander.

Ifølge Ola Listhaug et al. har kvinner i Norge siden andre halvdel av 1900-tallet beveget seg klart mot å stemme venstreorientert. Særlig SV har tiltrukket seg mange kvinnelige velgere. Blant annet handler dette om større individuell frihet blant kvinner, feminismens fremgang i Norge og hvordan kvinner har større fokus på sosial rettferdighet enn menn. Menn på sin side stemte betydelig mer høyrelenende. På 1980-tallet var konsensus at det i større grad var kvinner som bevegde seg til venstre enn det var menn som bevegde seg til høyre som utgjorde forskjellen mellom kjønnene.¹¹⁹

Sosiologen Daniel Oesch beskriver to nye motpoler i politikken som oppstod mellom 1980- og 1990-tallet, i den nye venstresiden og den radikale høyresiden.¹²⁰ Disse nye politiske bevegelsene var ikke lenger basert på klassetilhørighet i samme grad som tidligere, men var i større grad verdi- og holdningsbaserte. Trenden i flere europeiske land, deriblant Norge, er at middelklassen med høyere utdanning stemmer på den nye venstresiden, mens særlig menn tilhørende arbeiderklassen stemmer på høyresiden.¹²¹

... middle-aged men employed as production workers are much less likely to support the New Left than the radical right. Differences are largest in Norway and

¹¹⁹ Listhaug et al. (1985), s.189-191

¹²⁰ På engelsk: “the New Left” og “the radical Right”

¹²¹ Oesch (2012), s.31

Switzerland, where only 8 percent and 4 percent respectively vote for the New Left, but 31 percent and 43 percent vote for the radical right.¹²²

Basert på det vi har etablert om maskulinitet og frykten for å falle i umannlighet, kan man med dette statistiske grunnlaget argumentere for at uttrykk som erfares som venstre-politisk aktivisme har godt grunnlag for å oppleves umannlig, og blir et aspekt i opplevelsen av feminiseringen i kirken, kanskje særlig blant arbeiderklassemenn hvor mange stemmer høyre-politisk.

5.2.2.2. En politisk nøytral kirke?

Debatten om kirkens politiske profil er svært aktuell. På tampen av høsten 2021 blusset det opp debatt i Vårt land blant kommentatorer som Sofie Braut og Trond Bakkevig om hva som er kirkens mandat i politikken,¹²³ etter at kirkemøtet for Dnk vedtok en oppfordring om å stanse leting etter olje og gass på norsk sokkel. Det førte til en utmeldingsbølge og mobilisering blant oljearbeidere.¹²⁴ Daværende kirkerådsmedlem Therese Egebakken advarte både på kirkemøtet og i en kronikk mot at kirken burde bli et «politisk parti».¹²⁵

Martin erkjenner at han selv er politisk konservativ, men når det kommer til kirken mener han tydelig at den burde være politisk nøytral. Hvordan man fra et diakonalt perspektiv skal forholde seg til dette er et interessant spørsmål. For det første er to av diakoniens kjerneuttrykk politiske av natur, nemlig kamp for rettferdighet og vern om skaperverket. Hva skjer om et ubalansert fokus med overvekt på disse punktene går på bekostning av punktet om inkluderende fellesskap – hvor deler av folkekirkens folk føler seg fremmedgjort på grunn av kirkens politiske brodd? For det andre kan ikke kirken være upolitisk, da den er forankret i et verdisyn med normative vurderinger på hva som er rett og galt. I den større sammenhengen kan ikke kirken heller være politisk nøytral, da det samme verdigrunnlaget naturlig nok setter kirken i opposisjon til motstridende politiske standpunkt forankret i andre verdisyn. For det tredje: markeringene av politisk karakter som blir gjennomført i den aktuelle menigheten, skjer jo nettopp med hensikt å være inkluderende. Venstresiden og arbeiderpartiet har historisk representert arbeiderklassen, som arbeiderkoret og 1. mai-markeringen er tegn på. Statistikken viser derimot at dette har endret seg, og at de i dag representerer middelklassen.

¹²² Ibid, s.45

¹²³ Braut (2021) og Bakkevig (2021)

¹²⁴ Mullis (2021)

¹²⁵ Egebakken (2021)

Det er problematisk om kirken har medlemmer som deler kirkens verdigrunnlag, og likevel opplever kirkens politiske brodd som fremmedgjørende. Om man kan dele kirkens verdigrunnlag og likevel konkludere ulikt rundt et konkret politisk spørsmål, og kirkens læregrunnlag i seg selv ikke legger klare føringer for hvilken stilling man burde ta til dette spørsmålet, er det en indikator på at problemstillingen kanskje er for kompleks og mangefasettert for kirken til å ta et konkret standpunkt. Særlig om dette medfører at en betydelig gruppe mennesker føler seg ekskludert eller fremmedgjort, slik det er grunnlag for å tro at mange arbeiderklassemenn i dette tilfellet gjør.

Man kan være enige i at for eksempel vern om skaperverket er viktig, og samtidig komme til ulike konklusjoner. Er snarlig avvikling av oljeleting i Norge på lang sikt nødvendig for å redde klimaet, og vil konsekvensene det får for blant annet økonomi og norske arbeidsvilkår være verdt det? Dette er ikke noe kirken har som mandat eller kompetansegrunnlaget til å vurdere. Kirken kan selvsagt uttale seg i verdispørsmål og motivere sine medlemmer til å engasjere seg i dette, men når man begynner å gi konkrete oppfordringer til regjeringen i enkeltsaker har man krysset en terskel man kanskje burde være forsiktig med å krysse. Så fremt man er innenfor rammene av et kristent verdisyn, kan – og muligens bør man ut fra et diakonalt perspektiv snakke om et grunnlag for en politisk «nøytralitet», eller en politisk romslighet i kirken for å la kirkens fellesskap forbli inkluderende. Diakonalt sinnelag fra en prest eller diakon i en gudstjeneste vil være å ha bevissthet rundt egen maktposisjon som forkynner, slik at man kan snakke om betente temaer på måter som ikke unødvendig fremmedgjør deler av kirkelyden. For dette formålet er det hensiktsmessig å ha sin hovedvekt på å formidle det allmenngyldige i evangeliet, som er fundamentet for kirkens lære.

6. Konklusjon

For å konkludere denne studien er det naturlig å komme tilbake til den sentrale problemstillingen og forskningsspørsmålene, og se hvordan drøftingen av funnene har besvart disse. Studien har forsøkt å svare på denne problemstillingen:

Hvilken oppfatning har kirkeaktive arbeiderklassemenn av egen tilhørighet til Den norske kirke, og hvordan belyser dette menns lave deltakelse i kirken?

For å adressere forskningsspørsmålene, er det tydelig et mangfold blant arbeiderklassemenn, som gjør at opplevelsen av tilhørighet varierer. Mye tyder på at det er korrekt å anta at arbeiderklassemenn er betydelig dårligere representert på gudstjenester enn menn med høyere utdanning. Blant menn med kroppslige yrker oppstår og ivaretas maskulinitetsidealer som ofte kolliderer med kirkens promoterte verdier. Opplevelser av feminisering er reelle, ofte med basis i prestens kjønn, og gjør at et betydelig antall menn ikke deltar i kirken. Dette kommer særlig til uttrykk i kirkens forkynnelse, og prestens politiske profil synes å være den mest avgjørende faktoren. De som *er* aktive har med seg positive opplevelser av kirken som livsramme fra de er unge, og kommer gjerne tilbake til kirken i reseptive livsfaser.

Diakoniens rolle i møte med dette spørsmålet er todelt. Først og fremst mener jeg det er en diakonal plikt å rette søkelyset på problemstillingen, å adressere og snakke høyt om den. I konteksten av gudstjenesten synes prestens rolle å veie tyngst for figurantenes opplevelse av egen tilhørighet. Hva som blir forkynt fra talerstolen spiller en stor rolle, og forkynteren burde være sin rolle bevisst for ikke å skape unødvendig fremmedgjøring. Utover dette blir diakonens rolle om man kan skape rom for fellesskap som klarer å fange opp målgruppen utenfor gudstjenestesammenheng. Om man evner å gjøre dette vil et ideelt neste steg være at prest og diakon har samtaler med hverandre om hvordan man positivt kan transformere praksisen både i og utenfor gudstjenesten som tilfredsstillende adresserer de aktuelle problemstillingene.

6.1. Veien videre

Den viktigste jobben jeg har gjort med denne studien, er etter min egen oppfatning å ha vært et talerør for en gruppe menn som ellers antakeligvis ikke ville blitt hørt. Å skaffe førstehåndserfaringer fra de utmeldte er et naturlig neste steg i forskningen på dette feltet. Vi

trenger å høre fra menn som har vært aktive i kirken og har meldt seg ut, eller som er ambivalente til å delta.

Det er også tydelig at det trengs mer forskning på kirkens politiske profil, ikke minst i en diakonivitenskapelig sammenheng hvordan kirken kan fungere som et politisk uenighetsfellesskap. Det bør forskes på hva kirkens politiske profil gjør med opplevelsen av tilhørighet hos personer som kaller kirken sitt hjem, men ikke kjenner seg igjen i de politiske standpunktene kirken promoterer offentlig. Dette forlenger seg også til måten kirkedemokratiet er blitt organisert på de siste årene, når listene som stiller til kirkevalget i økende grad har kirkepolitiske plattformer. Det kirkepolitiske landskapet i den norske kirke har endret seg raskt på få år, og diakonivitenskapen bør være på ballen med å dokumentere hva dette gjør med fellesskapene.

7. Litteratur

- Abercrombie, Nicholas et al., 1970. Superstition and Religion: The God of the Gaps, i David Martin og Michael Hill (red.), *A Sociological Yearbook of Religion in Britain: 3*, London: SCM s.93-129
- Allport, G. W. (1950). *The individual and his religion*. New York: Macmillan.
- Archer, Louise; Pratt, Simon D. & Phillips, David (2001). Working-class Men's Constructions of Masculinity and Negotiations of (Non) Participation in Higher Education. I *Gender and Education*, Vol. 13, No. 4, s.431-449
- Astley, Jeff (2002). *Ordinary Theology: Looking, listening and learning in theology*. New York: Routledge
- Bakkevig, Trond (2021). Kirke-kritikk som rammer fotfolket. Hentet, 15.08.22, fra <https://www.vl.no/meninger/verdidebatt/2021/12/08/kirke-kritikk-som-rammer-fotfolket/>
- Batson, C. D. & P. A. Schoenrade (1991 a). Measuring religion as quest: 1. Validity concerns. *Journal for the Scientific Study of Religion* 30:416-29.
- _____ (1991 b). Measuring religion as quest: 2. Reliability concerns. *Journal for the Scientific Study of Religion* 30:430-47.
- Batson, C. D., P. A. Schoenrade, & W. L. Ventis. (1993). *The religious experience: A social-psychological perspective*. New York: Oxford University Press.
- Benestad, Esben Esther P., & Grasmø, Hanne (2022). Intersex. Hentet 08.04.22, fra: <https://sml.snl.no/intersex>
- Botvar, Pål K. & Schmidt, Ulla [Red.] (2010). *Religion i dagens Norge: Mellom sekularisering og sakralisering*. Oslo: Universitetsforlaget
- Bjørklund, T. (2008). Arbeiderklassetilørighet i Norge fra 1965 til 2001. I *Sosiologisk tidsskrift*, 16(4), 341–361.
- Blaschke, Olaf (2008). Fältmarskalk Jesus Kristus: Religiös remaskulinisering i Tyskland. I *Kristen manlighet: Ideal och verklighet 1830-1940*, Yvonne Maria Werner (red.). Lund: Nordic Academic Press
- Braut, Sofie (2021). Framandgjort i folkekyrkja. Hentet, 15.08.22, fra <https://www.vl.no/meninger/verdidebatt/2021/12/07/framandgjort-i-folkekyrkja/>
- Bull, Edvard (2009, sist redigert 2021). *Arbeiderklasse*. Hentet 28.01.2021, fra <https://snl.no/arbeiderklasse>
- Connell, Reawyn. (1995). *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.

- Davis, Woody L. (2017) Church Talk Makes Men Walk: What the Research Shows and What to Do. Eugene, Oregon: Wipf & Stock.
- _____ (1987) Men and the Church: What Keeps Them out and What Brings Them In. I *Journal of the Academy for Evangelism in Theological Education* 3: s. 46-61
- De Roest, Henk (2015). The Focus Group Method in Practical Ecclesiology: Performative Effects and Ecclesiological Rationale. I *Ecclesial Practices* 2, Brill, Leiden, s. 235-254
- Den norske kirke (2021). Medlemsstatistikk. Hentet, 09.02.22, fra <https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/bakgrunn/kirkestatistikk/medlemsstatistikk/>
- _____ (2010). Plan for diakoni i den norske kirke. Kirkerådet, Den norske kirke
- Egebakken, Therese (2021). Listhaug har et poeng når hun sier at kirken må slutte å være et politisk parti. Hentet, 15.08.22, fra <https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/listhaug-har-et-poeng-nar-hun-sier-at-kirken-ma-slutte-a-vare-et-politisk-parti/o/5-95-344862?fbclid=IwAR1yrbNOtdigE5w2xBFttJGZTPg9wdlFkT8QZdHZCFCDdmsre01N1slqi2U>
- Ekenstam, Claes (2007). Klämda män: Föreställningar om manlighet & omanlighet i det samtidiga Norden. I *Män i rörelse - jämställdhet, förändring och social innovation I Norden*, redigert av Øystein Gullvåg Holter, 173-224. Riga: Gidlunds förlag.
- _____ (2006). "Män, manlighet och omanlighet i historien." I *Män i Norden : manlighet och modernitet 1840-1940*, redigert av Jørgen Lorentzen og Claes Ekenstam, s.13-47. Hedemora: Gidlund.
- Furseth, Inger & Repstad, Pål (2003). Innføring i religionssosiologi. Oslo: Universitetsforlaget
- Gee, Ellen M. (1991). Gender Differences in Church Attendance in Canada: The Role of Labor Force Participation. I *Review of Religious Research*, Mar. 1991, Vol. 32, No. 3. s. 267-273. Springer
- Goldthorpe, John (1987) Social Mobility and Class Structure in Modern Britain. Oxford: Clarendon Press.
- Gudvangen, Stein (2015). – Kirka er bortebane for mange menn. Hentet, 03.01.2021, fra <https://www.dagen.no/Nyheter/frav%C3%A6rende/%E2%80%93-Kirka-er-bortebane-for-mange-menn-221986>
- Gunnes, Gyrid (2014). Hvem er folkekirkens folk? I *Tidsskrift for praktisk teologi*, Nr. 2/2014 – 31. årgang. Luther Forlag A/S
- Halkier, Bente (2016). Fokusgrupper i samfundsvitenskapelig forskning. Frederiksberg: Samfundslitteratur

- Heiberg, Arvid (2021). Kjønn. Hentet 08.04.22, fra:
https://sml.sn1.no/kj%C3%B8nn_-_menneske
- Holgersson, Charlotte (2006). Homosexuality as a Gendered Process. I *NORMA* 1, no. 01 2006, s.24-41.
- Johansson, Thomas (1998). Från mansroll till maskuliniteter: en inledning. I *Rädd att falla: studier i manlighet*. Östersund: Gidlunds förlag
- Kimmel, Michael S. (2006). *Manhood in America: A Cultural History*. 2. utg. New York: Oxford University Press
- Kimmel, Michael S. (2000). *The gendered society*. Oxford: Oxford University Press.
- Kvam, Ingebrikt (2018). Hvorfor er det så få menn i kirken? En kvalitativ studie av konfirmantfedres erfaringer i en menighet i Den norske kirke sett i lys av maskulinitetsteori. Oslo: MF vitenskapelig høyskole
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (3. utgave, 2015). *Interviews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- Langeland, Fredrik (2011). Maskulinitetens refleksive nostalgi i Tv 2 Zebras Manshow. *Tidsskrift for kjønnsforskning* 35, no. 04, 2011, s.275-292
- Listhaug, Ola; Miller, Arthur H. & Valen, Henry (1985). The Gender Gap in Norwegian Voting Behaviour. I *Scandinavian Political Studies, Vol. 8 – No. 3, 1985*. Nordic Political Science Association
- Lorentzen, Jørgen (2011). Masculinity, power and change. I *Norma* vol 6., Issue 2, s.110-123. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Lummis, Adair T. (2004). A Research Note: Real Men and Church Participation. I *Review of Religious Research* 45, no. 4, 2004: 404-414.
- Mullis, Magnus Eikeli (2021). Hundrevis melder seg ut av kirken etter olje-nei: - Der går grensen. Hentet 21.06.22, fra: https://www.nettavisen.no/okonomi/hundrevis-melder-seg-ut-av-den-norske-kirke-etter-olje-nei-der-gar-grensen/s/12-95-3424207098?fbclid=IwAR1Wtl-GR_YXLG2bXTRI4Z5rv0XXgkek8grKrmuqs8bxTwzOilhl5jF00k
- Nordstokke, Kjell (2011). *Liberating Diakonia*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag
- Postholm, May Britt (2005). *Kvalitativ metode: En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget
- Oesch, Daniel (2012). The Class Basis of the Cleavage between the New Left and the Radical Right: an analysis for Austria, Denmark, Norway and Switzerland. I Rydgren, Jens. *Class Politics and the Radical Right*. London: Routledge s.31-52

- Prestjan, Anna (2008). En korsfäst främling på jorden? Prästmanlighet som problem, s.161-190, i *Kristen manlighet: Ideal och verklighet 1830-1940*, Yvonne Maria Werner (red.). Lund: Nordic Academic Press
- Repstad, Pål (4. utgave, 2007). Mellom nærhet og distanse: Kvalitative metoder i samfunnsfag. Oslo: Universitetsforlaget
- Thompson, Jr. Edward, H. & Remmes, Kathryn R. (2002). Does Masculinity Thwart Being Religious? An Examination of Older Men's Religiousness. I *Journal for the Scientific Study of Religion*. Sep., 2002. Vol. 41, No. 3, s.521-532
- Welter, Barbara (1974) «The Feminisation of American Religion 1800-1860”: Mary Hartman and Lois Banner (eds.), *Clio's Consciousness Raised*, New York, s. 137-157; Ann Douglas, *The Feminization of American Culture*, New York 1978
- Yocum, Dennis Edward (1997). Involving Men in the Church. Wilmore, KY: Asbury Theological Seminary

8. Vedlegg

Vedlegg 1: Godkjenning NSD

Vurdering

Dato

18.05.2022

Type

Standard

Referansenummer

602733

Prosjekttittel

En studie av oppfatningen av tilhørighet til Den norske kirke blant menn i lys av klasse- og kjønnteori

Behandlingsansvarlig institusjon

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn

Prosjektansvarlig

Daniela Lucia Rapisarda

Student

Jakob Gåre

Prosjektperiode

01.01.2021 - 16.08.2022

[Meldeskjema](#)

Kommentar

Personverntjenester har vurdert endringen registrert 06.05.2022.

Vi har nå registrert 16.08.2022 som ny sluttdato for forskningsperioden. Opplysningene skal fortsatt lagres videre i påvente av en mulig doktorgrad.

Personverntjenester vil følge opp ved ny sluttdato for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til videre med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Simon Gogl
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2: Samtykkeskjema, utvalg 1¹²⁶

Vil du delta i forskningsprosjektet

«En studie av oppfatningen av tilhørighet til Den norske kirke blant menn, i lys av klasse- og kjønnteori»

(Samtykkeskjema for utvalg 1 & 2)

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut hvordan menn av yrkesfaglig utdanning opplever egen tilhørighet til Den norske kirke. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette prosjektet er en del av en masteroppgave ved MF Vitenskapelig høyskole. Undersøkelser viser gjennomgående at det er færre menn enn kvinner som deltar aktivt i kirken. Dette prosjektet tar utgangspunkt i en påstand om at menn med yrkesfaglig utdanning er særlig underrepresentert. Hvordan opplever yrkesfagarbeidermenn egen tilhørighet til Den norske kirke? Hvilke inntrykk har de av kirken? Hva kan Den norske kirke gjøre for å oppleves mer inkluderende for denne gruppen? Dette er noen av spørsmålene prosjektet søker å utforske. Jeg ønsker å gjøre en kvalitativ studie med fokusgruppe og intervju, og søker opptil 10 menn som kan tenke seg å delta (5 feltgudstjenestedeltakere og 5 kirkegjengere i Den norske kirke), i tillegg til en feltprest og en prest i Den norske kirke.

Innsamlet data kan bli brukt til en doktorgradsavhandling i framtiden, men de vil ikke bli brukt til andre prosjekter utover dette.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

MF Vitenskapelig høyskole er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

For å finne mitt ønskede utvalg har jeg siktet meg inn på Forsvarets feltgudstjeneste, og en menighet i Den norske kirke. Om du er spurt om å delta er det fordi du deltar på én av disse og er en mann av yrkesfaglig utdanningsbakgrunn med tilknytning (f.eks.: medlemskap) til Den norske kirke. Du skal ha fått dette samtykkeskjemaet av din prest.

Hva innebærer det for deg å delta?

Om du velger å delta i dette forskningsprosjektet, vil det innebære å delta i et fokusgruppeintervju som vil vare omkring 60 minutter, hvor du vil få spørsmål tilknyttet din opplevelse av feltgudstjenestene, din opplevelse av Den norske kirke, og bli bedt om å drøfte

¹²⁶ Opprinnelig utvalg 1 og 2

noen påstander om menns tilhørighet til kirken sammen med fokusgruppen. Målet er å få til to fokusgrupper med 4-5 personer i hver. I tillegg til fokusgruppeintervjuet vil det også bli et individuelt dybdeintervju, med omfang på opptil 45 minutter. Intervjuet vil skje etter fokusgruppeintervjuet, og omhandle de samme temaene. Målet er å få til 4 dybdeintervjuer totalt. Merk at det ikke er garanti for at du vil bli kalt til dybdeintervju selv om du krysser for at du vil delta. Om du bare vil delta på fokusgruppeintervjuet er dette helt i orden. Da trenger du ikke krysse av for å delta på dybdeintervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er kun undertegnede og veileder som vil ha tilgang til lydopptakene.

Ved publisering av prosjektet vil det ikke fremgå hvilken avdeling eller menighet som det er innhentet

informanter fra, og deltakerne vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen.

Navnet og kontaktopplysningene vil jeg erstatte med en kode som lagres på en egen navneliste

adskilt fra øvrige data.

Opplysningene vil lagres innelåst og separat på en kryptert harddisk.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet avsluttes 15. november 2021. Etter det vil opptakene bli slettet, men transkripsjoner av intervjuene og opplysninger om kjønn, stilling, alder og bosted oppbevares separat på en kryptert harddisk, i avvente om å potensielt bli hentet fram til bruk for en senere doktorgradsavhandling av undertegnede. Opplysningene vil lagres fram til 31. mai 2024. Da vil det på ny tas stilling til om de skal lagres lengre eller slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra MF Vitenskapelig Høyskole har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

MF Vitenskapelig Høyskole ved student Jakob Gåre, jak.gaa@hotmail.com – tlf: 476 49 463
eller veileder Daniela L. Rapisarda, Daniela.L.Rapisarda@mf.no – tlf: 225 90 559.

Vårt personvernombud: personvern@mf.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Daniela L. Rapisarda
Veileder

Jakob Gåre
Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «En studie av oppfatningen av tilhørighet til Den norske kirke blant menn, i lys av klasse- og kjønnteori», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i Fokusgruppeintervju
- å delta i individuelt intervju
- at mine personopplysninger lagres etter prosjektslutt, til potensiell doktorgradsavhandling

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Samtykkeskjema, utvalg 2¹²⁷

Vil du delta i forskningsprosjektet

«En studie av oppfatningen av tilhørighet til Den norske kirke blant menn, i lys av klasse- og kjønnteori»

(Samtykkeskjema for utvalg 3 & 4)

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut hvordan menn av yrkesfaglig utdanning opplever egen tilhørighet til Den norske kirke. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette prosjektet er en del av en masteroppgave ved MF Vitenskapelig høyskole. Undersøkelser viser gjennomgående at det er færre menn enn kvinner som deltar aktivt i kirken. Dette prosjektet tar utgangspunkt i en påstand om at menn med yrkesfaglig utdanning er særlig underrepresentert. Hvordan opplever yrkesfagarbeidermenn egen tilhørighet til Den norske kirke? Hvilke inntrykk har de av kirken? Hva kan Den norske kirke gjøre for å oppleves mer inkluderende for denne gruppen? Dette er noen av spørsmålene prosjektet søker å utforske. Jeg ønsker å gjøre en kvalitativ studie med fokusgruppe og intervju, og søker opptil 10 menn som kan tenke seg å delta, i tillegg til en feltprest og en prest/diakon i Den norske kirke.

Innsamlet data kan bli brukt til en doktorgradsavhandling i framtiden, men de vil ikke bli brukt til andre prosjekter utover dette.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

MF Vitenskapelig høyskole er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Om du er spurt om å delta er det fordi du enten er feltprest eller prest/diakon i Den norske kirke.

Hva innebærer det for deg å delta?

Om du velger å delta i dette forskningsprosjektet, vil det innebære å delta i et dybdeintervju på opptil 60 minutter hvor du vil bli stilt spørsmål knyttet til menns opplevelse av egen tilhørighet til Den norske kirke og til din opplevelse av egen arbeidspraksis i møte med menn.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke

¹²⁷ Opprinnelig utvalg 3 og 4

samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det er kun undertegnede og veileder som vil ha tilgang til lydopptakene.

Ved publikasjon av prosjektet vil det ikke fremgå hvilken avdeling som det er innhentet informanter fra, og deltakerne vil ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen.

Navnet og kontaktopplysningene vil jeg erstatte med en kode som lagres på en egen navneliste

adskilt fra øvrige data.

Opplysningene vil lagres innelåst og separat på en kryptert harddisk.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet avsluttes 15. november 2021. Etter det vil opptakene bli slettet, men transkripsjoner av intervjuene og opplysninger om kjønn, stilling, alder og bosted oppbevares separat på en kryptert harddisk, i avvente om å potensielt bli hentet fram til bruk for en senere doktorgradsavhandling av undertegnede. Opplysningene vil lagres fram til 31. mai 2024. Da vil det på ny tas stilling til om de skal lagres lengre eller slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra MF Vitenskapelig Høyskole har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med: MF Vitenskapelig Høyskole ved student Jakob Gåre, jak.gaa@hotmail.com – tlf: 476 49 463 eller veileder Daniela L. Rapisarda, Daniela.L.Rapisarda@mf.no – tlf: 225 90 559.

Vårt personvernombud: personvern@mf.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Daniela L. Rapisarda
Veileder

Jakob Gåre
Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «En studie av oppfatningen av tilhørighet til Den norske kirke blant menn, i lys av klasse- og kjønnteori», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i kvalitativt intervju
- at mine personopplysninger lagres etter prosjektslutt, til potensiell doktorgradsavhandling

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 4: Intervjuguide fokusgruppe

Intervjuguide for fokusgrupper (utvalg 1)

Spørsmålene er ment veiledende og som oppfordrende til samtale, og er derfor fleksible. Konteksten for de ulike gruppene dikterer også hvordan og når spørsmål blir stilt.

Åpning:

Informasjon om prosjektet

Forskningsprosjektets emne er hvilken opplevelse menn med yrkesfaglig utdanning (eller annen liknende utdanningsbakgrunn) har av egen tilhørighet til Den norske kirke.

Informasjon om intervjuet

Meningen med intervjuet er å få deres oppfatning av Den norske kirke, i lys av at dere er menn med fagutdanning.

Intervjuet vil vare ca. 1 time.

Ingen andre enn meg vil høre opptak eller lese transkripsjonen til intervjuet, og dere vil bli anonymisert, i tillegg til menigheten dere har tilhørighet til. Vi har alle dessuten taushetsplikt i forhold til hverandre, så vi ikke deler informasjon som andre velger å dele om seg selv her uten samtykke. Dette skal være et trygt rom for å være ærlig.

Slik det vil foregå i dag:

- Dette intervjuet skiller seg fra et vanlig intervju, der jeg som intervjuer stiller spørsmål hele tiden.
- Nå er det mest dere som skal snakke og diskutere med hverandre.
- Jeg har tre emner som jeg vil lede dere igjennom én om gangen for dere å diskutere.
- Dere skal selv lede diskusjonene. Om diskusjonen sporer av, dere ikke kommer på noe å si, eller noen ikke får slippe til, pleier vanligvis en i gruppen å gjøre noe med det. Hvis ikke skal jeg nok gripe inn.
- Jeg er først og fremst interessert i deres erfaringer, opplevelser og fortellinger, ikke bare hva dere mener om ting.
- Alle opplevelser er like viktig, så gjerne del frimodig.
- Alle opplevelser er ok – det finnes ingen rette eller gale svar.

Er det noen som har spørsmål til oppklaring?

Introduser dere for hverandre. Navn, alder, bosted, trosbakgrunn

Si litt om din utdanningsbakgrunn.

Hva jobber du med/har du jobbet med?

Hva var grunnene til at du valgte denne utdanningen?

Hvorfor var det viktig for deg?

Hvilke erfaringer har du med Den norske kirke?

Hvilket inntrykk har du av den norske kirke? – svar så ærlig og omfattende som mulig

Hvorfor går du/går du ikke på gudstjeneste?

Hva synes du om innholdet/uttrykket – musikken, preken, liturgien, etc.?

Hvordan ser en typisk gudstjeneste ut?

Hva er det med gudstjenesten du setter pris på?

Om det er noe med gudstjenesten du kunne endret, hva ville det vært?

Er det noe du føler mangler ved gudstjenesten?

Er det noe du ikke liker ved gudstjenesten?

Hva burde en gudstjeneste ideelt inneholde? Hvordan burde den se ut?

Hvordan føler du deg mottatt når du kommer på gudstjeneste?

Hvordan vil du beskrive fellesskapet knyttet til gudstjenestene?

Hva mener du er målet med kirken? Hvorfor har vi kirke?

Mer ledende spørsmål*, hvis det sømmer seg:

Hvorfor tror du det går færre menn enn kvinner i kirken?

Føler du at det er plass til personer som deg i kirken?

Diskuter påstandene (enig, uenig, hvorfor, hvorfor ikke, etc.):

«Kirken er bortebane for mange menn»

«Kirken er blitt feminisert»

**figurantene opplyses på forhånd om at disse spørsmålene vil være ledende*

Vedlegg 5: Intervjuguide individuell, utvalg 1

Intervjuguide for individuelt intervju (utvalg 1)

Dette er en intervjuguide for et oppfølgingsintervju etter fokusgruppeintervju med utvalg 1. Formålet med dette intervjuet er delvis å følge opp funn fra fokusgruppeintervjuet, og delvis å få mer kontroll på formidlingen av spørsmål som jeg ikke følte jeg fikk godt nok besvart eller savnet et perspektiv på. Spørsmålene i dette intervjuet først og fremst veiledende, og det faktiske intervjuet vil bli farget av hva som kommer fram i fokusgruppeintervjuet i forkant. Konteksten for de ulike aktørene dikterer også hvordan og når spørsmål blir stilt.

Klargjør at det mest sannsynlig vil bli repetisjon av spørsmål, men at det bare er å svare som om jeg ikke har hørt det før.

Spørsmål:

Hvorfor valgte du karrieren du gjorde?

Hva er viktig for deg i livet? Hvilke idealer eller verdier setter du høyest i ditt eget liv?

Hva er det som driver deg framover i hverdagen?

Hva er de viktigste grunnene til at du tror på det du tror?

Hva slags bilde har du av Gud? Hvilken tilnærming har du til tro?

Si litt om ditt forhold til Den norske kirke:

- Hvilke assosiasjoner har du til dnk?
- Hvor aktiv er du?
- Osv.
- Har du kone og/eller barn som går i kirken
- Hvor velkommen føler du deg? Når føler du deg inkludert, og når evt. ikke?

Hva deltar du på av kirkelige aktiviteter?

Hvorfor går du i kirken? Hva får du ut av din deltakelse?

Hva synes du er bra med kirken/kirkene du går i? Hva synes du om uttrykket – preken, musikken, liturgien, osv.?

Hva synes du burde vært bedre/annerledes?

Om du går sjelden eller aldri i Den norske kirke, hva skulle til for at du kunne vurdert å gå oftere?

Synes du at Den norske kirke er feminisert? Kunne den vært mer maskulin?

Hvilket bilde har folk av kirken og kristen tro på arbeidsplassen din og blant dine kolleger? Hvordan har du latt deg påvirke av det i løpet av ditt arbeidsliv?

Er det noe du sitter inne med som du gjerne vil si om det vi har snakket om i dag? Er det noe du vil korrigere som er blitt sagt tidligere?

Vedlegg 6: Intervjuguide individuell, utvalg 2

Intervjuguide for prester (utvalg 2)

Spørsmålene er ment veiledende og som oppfordrende til samtale, og er derfor fleksible. Konteksten for de ulike aktørene dikterer også hvordan og når spørsmål blir stilt.

Spørsmål om menigheten/feltgudstjenestene:

Beskriv din menighet – Hvordan er den?

- Beliggenhet og kultur – rolle i lokalsamfunnet?
- Arrangementer og engasjement
- Uttrykk i gudstjenesten – preken, musikk, andre ting?

Hvor mange deltar i deres menighet?

Hva slags type folk dukker opp i din menighet?

Hva er satsningsområder i din menighet?

Spørsmål om menn i kirken:

Hva slags type menn kommer på deres gudstjenester? Alder, sivilstatus, yrke, kultur, osv. Er det ulike/flere typer menn?

Beskriv din opplevelse av menns trivsel i din menighet/på feltgudstjenestene?

Hva tror du skal til for at menn skal trives i ditt fellesskap?

Er det eventuelt noe du tror holder menn borte fra din menighet?

Hvordan tilrettelegger dere for at menn skal føle seg inkludert i deres menighet/på feltgudstjenestene?

Ledende spørsmål* om Den norske kirke:

Tror du det er færre arbeiderklasse menn (menn med yrkesfaglig utdanning) enn andre menn som går i Den norske kirke? Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvilken rolle spiller det for den enkelte menighets utforming at presten (+ staben) har høyere utdanning? Hvordan påvirker det uttrykket? Tror du de kan virke fremmedgjørende for mennesker som ikke har noe forhold til academia?

Hva tenker du om denne påstanden:

- Den norske kirke er feminisert
- Den norske kirke er borte bane for mange menn – (er kirken borte bane for mer tradisjonelt maskuline menn?)

**Informanten opplyses på forhånd om at disse spørsmålene vil være ledende*